

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM
MEZŐGAZDASÁG- ÉS ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
ÁLLATTUDOMÁNYI TANSZÉK

Konzulens:

DR. GULYÁS LÁSZLÓ
egyetemi docens

**A MOSONMAGYARÓVÁRI LOVASISKOLA HÁROM MÉNVONALÁNAK
VIZSGÁLATA A DÍJUGRATÓ SZAKÁGBAN**

Készítette:

SZAKÁLY LILI FLÓRA
mérnök jelölt
4. évfolyam

Mezőgazdasági mérnök szak

Mosonmagyaróvár

2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés és célkitűzés	3
2. Irodalmi áttekintés	4
2.1. A ló szerepe az emberiség történetében	4
2.2. A magyarországi lótenyésztés alakulása, helyzete	4
2.3. Magyar melegvérű lófajták.....	7
2.4. A magyar sportló	10
2.5. Lóversenyzés és lovassportok	12
2.5.1. Lóversenyzés.....	13
2.5.2. Lovassportok.....	14
3. Anyag és módszer	18
3.1. Mosonmagyaróvári Lajta-Hanság lovasiskola bemutatása	20
3.2. Ramzes.....	22
3.3. Aldato	23
3.4. Kemál xx.....	24
4. Vizsgálati eredmények és azok értékelése	25
4.1. Mosonmagyaróvári Lajta-Hanság Lovasiskolájának eredményes versenyzői	25
4.2. Ramzes-, Aldato- és Kemál- ivadéakai a mosonmagyaróvári lovasiskolában	27
4.3. A legtöbb versenyszezont végig versenyzett ló a Lajta-Hanság színeiben	31
4.4. A Nyugat-Magyarországi Területi Bajnokságában legtöbb első helyezést elért vérvonal, illetve ló, Ramzes-, Aldato-, Kemál-vonalat vizsgálva, a Lajta-Hanság színeiben	32
4.5. A legtöbb Nyugatmagyarországi Területi Lovasszövetség bajnoki címet elnyert ló, illetve vérvonal a Lajta-Hanság színeiben:	33
4.6. Lucnaor és Master 2000-2005 versenyeredményeinek vizsgálata	35
5. Következtetések, javaslatok	39
6. Köszönetnyilvánítás	43
7. Felhasznált irodalmak jegyzéke	44

1. Bevezetés és célkitűzés

*„A jó érzés egy pálya lovaglása után többet ér,
mint bármely szalag.”*

Némethy Bertalan

Kiskoromban, úgy tartom én inkább egy befelé forduló, szemlélődő, alapvetően jó kislány voltam, aki folyton a szabadba, a természetbe vágyott. Nagyszüleimnél falun, Dunakilitin ejtett rabul a természet. Ennek egészének valahogy a ló lett a megtestesülése; a természet iránt érzett szerelemnek.

Dolgozatom témaválasztásában nagyban hozzájárultak a nagyszüleimnél tartott lovak. Kislányként, származásukat bogarászva véltem felfedezni a híres Ramzest, Kemált. Alig múltam 10 éves, amikor megfogalmazódott bennem a lótenyésztés. Kizárólag magyar fedezőmének jöhettek szóba, majd zárult a kör a díjugró magyar sportlovakra, így bukkantam rá az Aldato-vonalra. Majd később jöttem csak rá, mennyire elismert és híres lovak vére csörgedezik az általam tenyésztett csikóban is.

Dolgozatomban szeretném hangsúlyban ismertetni az említett három mén-vonalat, akik a személyemhez szintén közel álló mosonmagyaróvári Lajta-Hanság színeiben versenyeztek egykor. Szerencsésnek mondhatom magam, hiszen én is lovaglok és versenyzek, de még szerencsésebbnek érzem magam, hogy ilyen lovasoktól tanulhattam, illetve tanulhatok, akik a dolgozatomban szintén szerepelnek. Említésre méltó még, hogy az egyetemi éveim alatt duális képzésben vettem részt a Lajta-Hanság Zrt.-nél, ahova a felvételt nyertem.

A dolgozat elkészítését illetően sok nehézségbe ütköztem. Kevés kézzel fogható adat, de annál is kevesebb olvasható a mai alapvetőnek használt interneten. Sajnos sok adat elveszett, amik talán még négy-öt dolgozati témát is megérdemelnének.

Célomnak tűztem ki, hogy felelevenítsem, és ne hagyjam feledésbe veszni azokat a kitűnő lovakat, akik egykor a Lajta-Hanság színeiben versenyeztek. Bízom benne, hogy a vizsgálatom eléri azt a célt is, hogy a Ramzes,-Aldato-és Kemál-vonalról a lótenyésztők sem feledkeznek meg, hiszen a megfelelő következtetéseket levonva is bátran kijelenthetjük, hogy a ma elfogadott sportlovak háttérében is szerepelnek. Vizsgálataim e három mén-vonal elemzésén alapszik.

2. Irodalmi áttekintés

2.1. A ló szerepe az emberiség történetében

A ló házasítása (Kr. e. 6000-4000) több szempontból is fontos szerepet játszott a történelemben. Sok más háziállathoz hasonlóan fogyasztották húsát és tejét, vagyontárgyat testesített meg (*Ernst és mtsai*, 2011). A ló hátára ülve új dimenziók nyíltak meg a „földhöz ragadt” ember számára, kinek erejét és gyorsaságát megsokszorozva hamarosan beindult a népvándorlás, a kereskedelem – és a háborúzás is (*Tóth*, 2016). A ló tette lehetővé a szárazföldök benépesülését, a szabad nomád életforma elterjedését. Forradalmasította a közlekedést, a szállítást, a vadászatot, a hadviselést, és a földművelésben is hasznosították erejét. Ezek a szerepek évszázadokon keresztül egymás mellett, de változó hangsúllyal jelentek meg. A ló és az ember „személyes” kapcsolata sokszor alapvető fontosságú volt, hiszen a lovas élete múlhatott a ló gyorsaságában, kezelhetőségén. Ennek köszönhetően a ló kivételezett szerepet töltött be a háziállatok között – a ló az ember társa lett. Kiemelten jelent meg a művészetben és a hitvilágban is. Népmeséink máig őrzik a táltos ló emlékét, „aki” hű társa a mesehősnek (*Ernst és mtsai*, 2011). Az autó felváltotta a lovat a közlekedés útjain, a tankok megjelenése megpecsételte a könnyűlovasság, a szinte világszerte magyar mintára szervezett huszárság sorsát is. A traktor a mezőgazdaságból szorította ki a lovat (*Bodó és Hecker*, 2013). A ló megmaradt élő köteléknek a természethez. A versenypályákon és a lovassportokban vagy a hobbilovaglásban, lótarásban él tovább a ló és az ember kapcsolata (*Ernst és mtsai*, 2011). A lovassport, a lóversenyzés, a szabadidő-lovaglás, a hobbi lótarás sokfélesége nyújt biztos jövőt a lónak. Nem kell félteni a lovat, hiszen téves volt az a jóslat, hogy a ló a múzeumba kerül, és ott marad fenn az utókornak. Sokkal aktívabb szerep, közvetlenebb kapcsolat fogja a lovat az emberhez fűzni, mint a múltban. Az igásló hajtója természetesen holnapra nem lesz sportoló és a ma ígás lova is lassan alakul át sportlóvá (*Ócsag*, 1992).

2.2. A magyarországi lótenyésztés alakulása, helyzete

A ló szeretete és megbecsülése, a lovak tenyésztése egyidős a magyar nép történetével. A magyar lelkialkat, a népi hagyományok éppúgy, mint a „lovas nemzet”- tudat jelentős történelmi örökségünk, de egyúttal biztos alappillére is a lovas kultúrát újjáélesztő szándékainknak (*Bodó és mtsai*, 1992).

A hazai lóállomány származási és tenyésztési dokumentumainak vezetése az 1800-as évektől folyamatos. Adataik hitelességét DNS-vizsgálatok is igazolták (*Ernst és mtsai*, 2011).

Magyarország nagy állami ménesei mellett 1903-ban több mint 423 neves magánménesünk volt, melyeket a dualizmus korában alapítottak. Említést érdemel, hogy a korábbi magas színvonalú lótenyésztésünk szempontjából mit is romboltak szét a háborúk, a trianoni döntés, valamint az 1947 után bekövetkezett politikai fordulat (*Horváth, 2020*).

A köztenyésztésben 1925-ben létrehozták a tenyészkörzeteket. Az ország különböző régióiban csak bizonyos fajtákba tartozó ménnek fedezhettek. Ebben a rendszerben az adott vidék hagyományai és a hadsereg igényei mellett a mezőgazdaság szempontjai is érvényesülnek. A tenyészkörzeti rendszer 1962-ig volt érvényben, de hatása az 1980-as évekig, sőt bizonyos vidékeken tovább is megmaradt. Az első világháború után a ló gyorsan kiszorult a hadászatból, a közlekedésből, majd a második világháború után a mezőgazdaságból is (*Ernst és mtsai, 2011*). A második világegyeztetést követően, a gazdaság talpra állításának sürgető időszakában, a lótenyésztésben is nagyon jelentős változások mentek végbe. Sajnálatos módon kezdetben a mennyiség fontosabb volt, mint a minőség. Így 1958-ra már elértük a kb. 700.000 lólétszámot. A gazdaságpolitikai szemlélet megváltozása a lótenyésztés számára óriási törést jelentett. Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején bekövetkezett az erőltetett lólétszám leépítés (lóírtás időszaka). Volt olyan év, amikor 100.000 lóval csökkent országunk lólétszáma (*Horváth, 2020*).

A lóhasználat egyre inkább a sportra és a szabadidős lovaglásra korlátozódott. A magyar lótenyésztés korábbi rendjét 1962-ben átszervezték. A megváltozott termelési viszonyok, majd a gyors és erőteljes gépesítés a lovak jelentős részét feleslegessé tette. A tenyésztőmunka fő célja nagy teljesítményű sportlovak nevelése lett (*Ernst és mtsai, 2011*).

A melegvérű lovakat tenyésztő szervezetek többsége a díjugratásban vagy a díjlovaglásban kimagasló képességű lovak tenyésztésére törekszik (*Mihók, 2005*). A melegvérűek kétharmad részét kell átformálni, azoknak a kezébe sportlóvá, akik ilyen célból tartani és tenyésztetni fogják; és ez a legnehezebb feladat. Szükség van sportlovakra (ugroló, military és díjlovaglóló); „mindenes” szabadidőlóra (amelyet az egész család tud használni); nemzetközi szinten állóképes versenylóra (galopp és ügető versenyló); engedelmes gyereklóra (kislovak); és pónira, a nemzedék lóhoz szoktatásához. Mindez új szemléletet és új igényt jelent, és általuk valósul meg a ló jövője. A sport, a szabadidőkitöltés beláthatatlan időre megalapozza a ló helyét (*Ócsag, 1992*).

Magyarországon a sportlótenyésztés az 1970-es években kezdődött el a hagyományos magyar lófajtáink kanca anyagából kiindulva, import mének felhasználásával (*Posta és mtsai, 2006*). A rendszerváltás újabb átszervezést eredményezett. A fajták fenntartását és nemesítését 1993-tól a fajtatenyésztő egyesületek irányítják. (2010-ben 17 egyesület működött.) Az állam csak

minimális apparátust tart fenn a lótenyésztéssel kapcsolatos feladatok koordinálására (*Ernst és mtsai*, 2011).

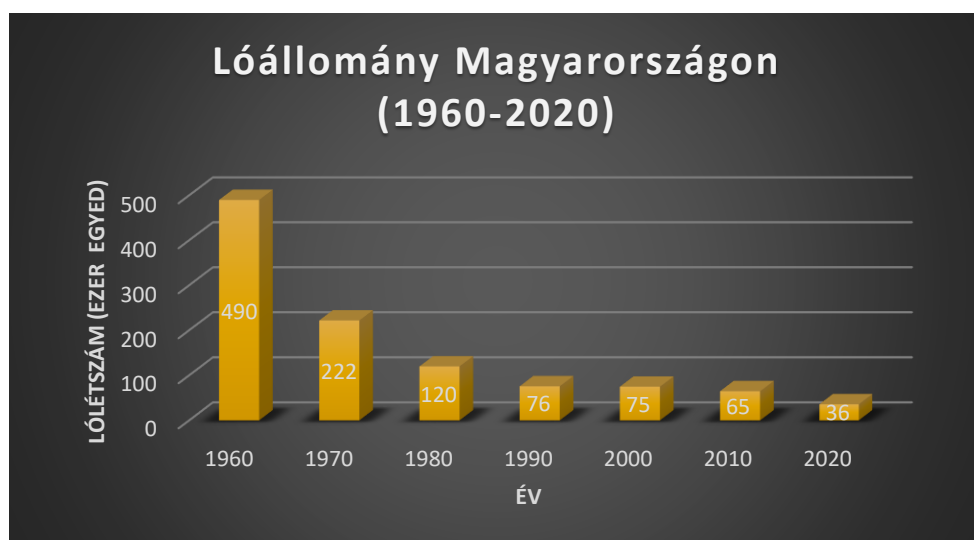
A 2000-es évek előtt olyan nyomasztó volt a felnövő csikóévjáratok elhelyezési gondja, hogy a tenyésztés biztos ráfizetést jelentett. Azonban megváltozott a helyzet, és felelősséggel azt lehet mondani, hogy minden kancát érdemes tenyésztésbe venni, mert minden csikót valamilyen korban, valamely céllal gazdaságosan el lehet adni. Joggal vetődik fel a kérdés, hogy miért következett ez be:

- annyira lecsökkent lóállományunk, hogy megszűnt a nyomasztó felesleg mind a csikóból, mind lóból
- szélesedett a belső kereslet (hobbi irányban)
- más országokban jobban lecsökkent a lólétszám, mint Magyarországon; a sportfelhasználás pedig egyre terjed, tehát élénkült az exportkereslet, főleg a történelmi lófajtáink iránt
- a csikóhúst, a lóhúst fogyasztó államok tartani akarják ezt a szokásukat, s így diszkrimináció nélkül szállíthat Magyarország exportra ilyen árukat

Végső következtetés: a piaci kereslet meghaladja a kínálatot, ezért érdemes tenyésztésbe venni a kancákat, s csikót nevelni (*Ócsag*, 1992).

Magyarország lóállománya drasztikus csökkenést mutatott az utóbbi évtizedekben. Ez jól látható az *1. ábrán*.

1. ábra: Magyarország lóállományának alakulása (1960-2020)



Forrás: Saját szerkesztés (2022) KSH adatok alapján

A létszámnál azonban fontosabb az állomány minősége. A következő időszak áldozatos és szorgalmas munkájának a minőségjavításra kell irányulnia, hiszen a sport, a verseny és a szabadidő eltöltésben is erre van szükség, és a külföldre eladott lovak között is viszonylag kevés a nagy értékű ló (*Bodó és Hecker, 2013*).

2.3. Magyar melegvérű lófajták

A hagyományos magyar lófajták fenntartása külön jószándékú gondoskodást igényel. Talpra állítása, nemzeti örökségünk megőrzési ügye. A több évszázados magyar lófajták fenntarthatósága csak szakmailag nagyon átgondolt és fegyelmezetten végrehajtott tenyésztési terv útján lehetséges. A Magyarországon tenyésztett lófajtákat a lótenyésztő egyesületek a mezőgazdasági átalakulása idején megmentették, a jövő feladata a fejlesztésük (*Tibay és mtsai, 2002*).

- **Lipicai**

A fajta az 1580-ban alapított lipizzai (Szlovénia) méneseiből származik. Andalúziai, spanyol, nápolyi és dán fajtákból alakították ki. Könnyű hámos fajta. Régen az elegáns fogatok tetszetős lova volt, a 21. században a fogatversenyekben eredményes. Tanulékonyasága folytán a magasiskola (spanyol lovasiskola) lova is. Színe szürke, ritkán fekete (*Ernst és mtsai, 2011*).

1. kép: 3859 Conversano XXIV-42 lipicai fedezőmén



Forrás: URL¹

- **Shagya arab**

Bábolnán kitenyésztett arabfajta, hivatalosan önálló fajtának 1978-ban ismerték el. A Bábolnán létrejött arabfajta mai elnevezését a legnagyobb létszámú törzséről kapta. Kialakítása során a vegyes kancaállományt generációról generációra arab ménekkel fedeztették, így létrejött egy olyan fajta, amely magán hordozza az arab ló nemességét, szépségét, keménységét, acélosságát, rendelkezik annak

2. kép: O'Bajan XXIX-1 shagya arab fedezőmén



Forrás: URL²

intelligenciájával, de annál valamivel nagyobb, tömegesebb, rámasabb, ezért jobban alkalmas hátszlónak vagy éppen könnyű fogatlónak (hintó). A távlovagló versenyek ideális lova. Jellemző színe szürke, sárga, fekete, ritkábban pej (URL³).

- **Magyar félvér**

Eredetileg az angol telivérrel nemesített melegvérű lovakat angol félvérként tartották nyilván. A II. világháború kapcsán az Angliával történő hadba lépésünk okán az angol félvér elnevezést – politikai okokból – 1941-ben felváltotta a magyar félvér megnevezés. A vonalak szerinti besorolásnak, illetve az állományok egységesülésének eredményeként azonban kialakultak a több-kevesebb angol telivér gént hordozó fajtáink: a *kisbéri félvér*, a

3. kép: Shirkan magyar félvér



Forrás: URL⁴

gidrán, a *furioso-north star* és a *nóniusz*. Megalakult 1989 után a fajtánként szerveződő lótenyésztő egyesületek az ekkor felállításra került nemzeti fajtajegyzékbe kezdeményezték a korábban magyar félvér fajtaként nyilvántartott lóállományuknak a *kisbéri félvér*, *gidrán*, illetve *furioso-north star* fajtaként való felvételét. A sport típusú magyar félvér állomány – egyesítve az 1984-ben fajtaelismerésben részesült *mezőhegyesi sportló* állománnyal – az 1990-ben megalakult Magyar Sportlótenyésztők Országos Egyesületének gondozásában *magyar sportló* néven lett a fajtajegyzékbe felvéve. A köznyelvben azokat a lovakat, amelyek nem hidegvérűek vagy sodrottak, és nem sorolhatók valamilyen elismert fajtába, továbbra is magyar félvérként emlegették. A fajtákhoz tartozás feltételei lassanként szigorodtak, amit a tenyésztők egy jelentős része nem tudott vállalni. Ennek okán felmerült az igény a magyar félvér fajtanév használatára. A magyar félvér fajtába sorolható mindazon melegvérű ló, amelyik Magyarország területén belül született, és apja valamely Magyarországon elismert melegvérű lófajta tenyésztési engedéllyel rendelkező ménje (Pongrácz, 2019). A Magyar Félvér Tenyésztők Országos Egyesülete 2011-ben alakult, majd 2013-ban kapott tenyésztőszervezeti elismerést. Az egyesületet azzal a céllal hozták létre, hogy lehetőséget teremtsenek azon melegvérű lóállomány törzskönyvi nyilvántartására, amely a már meglévő, működő egyesületekhez ilyen vagy olyan okból nem tud csatlakozni. Ezt az állományt a korábbi évtizedekben az ún. köztenyésztési nyilvántartásokban vezették, de erre az EU jogharmonizáció okán tovább nem volt lehetőség. Az egyesület 2020-ban több mint háromszáz kancát tart nyilván (URL⁵)

- **Nóniusz**

Mezőhegyesen kitenyésztett könnyű hámos lófajta. Megbecsült tüzerhámos volt. Jóindulatú, könnyen kezelhető fogatos munkára kiválóan alkalmas. Nevét a Franciaországból 1816-ban hadizsákmányként megszerzett anglonormann fajtájú törzsalapító ménről, Nonius Seniorról kapta (*Ernst és mtsai*, 2011). A sokféle, vegyes kancaállományon használt Nonius a maga erősebb örökítő anyagával magához hasonló csontos, nagy rámájú populációt alakított ki, mely a későbbi évtizedekben fajtává terebélyesedett, s mind a mai napig az ő nevét viseli. Színe sötétpej, fekete (*Pál és Várady*, 1980; *Ernst és mtsai*, 2011).

4. kép: 5896 Mezőhegyes Nonius-13 Tihany nőnius fedezőmén



Forrás: URL⁶

- **Gidrán**

Mezőhegyesen kialakult, nagy testű, rámás nehéz hátsóló. Nevét a törzsalapító Gidran Senior nevű ménről kapta (*Ernst és mtsai*, 2011). Ezt a fajtát angol telivérek és félvérek, nemkülönben arab telivérek és félvérek igénybevételével hozták létre (*Mócsy és Mócsy*, 2011). Kedvelt huszárló volt. Jó ugró és tetszetős kocsiló. Régebben ideges, csökönyös fajtának tartották, a 21. századi gidrán azonban már mentes ettől a hibától. Színe kizárólag sárga (*Ernst és mtsai*, 2011). Az egykor elegáns, nemes huszárló, ma elsősorban a military szakágban, de időnként a díjugró szakágban is, ismételten fényesen bizonyítja rendkívüli tehetségét és értékét (*Novotni és Mihók*, 2012).

5. kép: GIDRAN XXVI gidrán fedezőmén



Forrás: URL⁷

- **Furioso-North Star (mezőhegyesi félvér)**

A Furisok és a North-Starok együttvéve, mint mezőhegyesi angol félvérek ismeretesek. A Furiosok nagyobbak, tüzeesebbek és igen tetszetős, szép lovak. Kocsi előtt épen úgy használhatók, mint nyereg alatt. A North-Starok is kiváló lovak. Kissé gorombább a külsejük, mint a Furiosoké, de rendkívül erős, szívós szervezetűek. Késői fejlődésűek. Mindakét törzsben a sötétpej szín uralkodik (Mócsy és Mócsy, 2011).

6. kép: 4366 Furioso Cenzor-66 furioso-north star fedezőmén



Forrás: URL⁸

- **Kisbéri félvér**

Kisbéren kitenyésztett könnyű háts- és kocsiló. A fajtakialakításban elsősorban angol telivér, illetve kisebb mértékben keletporosz és mezőhegyesi félvér méneket használtak. A magyar lófajta közül a modern sportló típusához ez a fajta áll a legközelebb. Jellemző színe pej, sárga, szürke (Ernst és mtsai, 2011). Külön erénye a fajtának a nemes, elegáns megjelenés, a korrekt küllem, a jó lovagolhatóság, megbízhatóság, kitartás, szívósság és keménység, amely miatt ismert és kedvelt (Novotni és Mihók, 2012).

7. kép: Maxim Maharadzsza kisbéri félvér fedezőmén



Forrás: URL⁹

2.4. A magyar sportló

A magyar lótenyésztés világviszonylatban is – a 19. század végén és a századforduló után is – igen magas szinten volt. A magyar ló teljesítménye e korszakban elsőrangú: gyors, kitartó, rendkívül távolságbíró. Azóta egészen mások a követelmények. A lovassport karaktere megváltozott. A távolságok helyett a határolt ugrópálya, az idegnyugtató hosszú ügetések, vagy

8. kép: PM Casello magyar sportló fedezőmén



Forrás: URL¹⁰

ütemes galoppok helyett a rafináltan felállított akadálypark jelenti a próbát, ami más izomcsoportok munkáját, más elrendezésű, szögelésű csontalapot és főleg más idegrendszert kíván; finoman esztergályozott technikát ló és lovas részéről, intelligenciát és összedolgozottságot, egymás gondolatainak megértését, két élőlény tökéletes összhangját. Ezért a ló alkatával, tehetségével, idegrendszerével és fegyelmezhetőségével összefüggő igényekkel kell számolni. A mai parcours előírások – legalábbis a nemzetközi versenyeken – már erősen közelítik a 21. századi ló biológiai teljesítőképességének felső határát. Az ugrósport nemzetközi követelményei egyre nagyobbak. A kétméteres kőfal átugratása már az ugróló próbaköve és tudatosan vagy önkéntelenül is a tenyészcél. Ennek érdekében biztos örökítő anyagú, rámás, esztétikus megjelenésű, nyugodt vérmérsékletű olyan lóanyagot kell kitenyészteni, mely ugróképessége, ügyessége és idomíthatósága révén a lovassport világversenyeiben is mutatója kell, legyen a magyar. A magyar ló munkabíró, ugyanakkor intelligens, emberszerető, közösségváltáshoz

és 9. kép: RamAl Casellina magyar sportló

feladatmódosuláshoz könnyen alkalmazkodó. Genetikai anyagában lévő értékes tulajdonságai mellé a modern sport kívánalmainak faktorait szerencsésen sikerült beültetni. Anyagi áldozattal ugyan, de a legjobb ugróteljesítményű európai vonalakhoz tartozó holsteni, hannoveri és telivér méneket szerezte meg Magyarország kifejezetten a sportlótenyésztés számára. Átgondolt



Forrás: Hajdú (2021)

tenyésztői munka teljesedett ki (Pál és Várady, 1980). A magyar sportló tenyésztésének elsődleges célja a hátas, főként a díjugrató sportra való alkalmasság. Emellett a lovassport többi ága számára is kerülnek ki megfelelő egyedek (Löbbling, 2010). Kialakítása Mezőhegyesen kezdődött 1961-ben. A mezőhegyesi kiinduló kancaállomány között lehetett találni néhány olyan egyedet, amelyik kitűnő sportteljesítmény után került ménesbe (Bodó és Hecker, 2013). A fajta kialakításához a kiinduló állományt nóniusz, mezőhegyesi félvér, gidrán, dán, normann, lengyel és egyéb félvér kancák alkották. Fedezőménként holsteini, hannoveri eredetű és telivér lovakat használtak. Nagyon fontos volt azonban, hogy a meglévő, tradicionális hazai kancaanyagot, valamint a régebbi importból származó vonalakat megtartsa. Az 1960—as években behozott Ramzes Junior, Aldato vagy az 1970-es évek elején ideérkezett Toborzó után születtek a

legeredményesebb sportlovak. Ez azt bizonyítja, hogy a régi, bevált vonalak és a jól megválasztott importok kombinációja kitűnő magyar sportlovat eredményezhet (*URL¹¹*).

Szintetikus fajtát terveztek 12,50% magyar, 56,25% német sportló és 31,25% angol telivér génaránnal. Ezt azonban nem lehetett betartani, ehelyett esetenként a sport célnak megfelelő ménekkel fedeztettek. Ezek közül a legnagyobb tenyészhatalású ménnek a következők voltak: Ramzes Junior (holsteini; 1960), Aldato (telivér apaságú; 1958), Korenbleem (Korhely, atv; 1960), Kemál (angol telivér; 1961). A magyar sportló külleme viszonylag egységes a sok különböző import ellenére, mivel egységes tenyészcél követő mén alkalmazásáról van szó (*Bodó és Hecker, 2013*).

Amit várunk a magyar sportlótól:

- engedelmes, könnyen kezelhető legyen
- figyelmes (tanulékony, intelligens)
- jó ugrókészségű
- képlékeny (fordulékony) (*Ócsag, 1992*).

A magyar ló kitűnő ugróképességét igazolja az évente több mint 200 exportált sportló, és ez az árucikk egyre keresettebb külföldön. A magyar sportló hírnevét növelték azok a sikerek is, amelyeket más nemzetek színeiben értek el. Például az 1959. évi díjugrató ifjúsági Európa-bajnokság olasz győztese magyar tenyésztésű lovon nyert. A tokiói olimpián 1964-ben a legnehezebb lovasversenyen, a háromnapos összetett versenyen, más néven militaryban, a 3. helyezett német csapat egyik lója magyar tenyésztésű volt (*Alapfy és Török, 1971*).

A Magyar Sportlótenyésztők Országos Egyesülete (MSLT) célul tűzte ki a lovassportok különféle szakágaiban eredményes lovak tenyésztését. A célul kitűzött ló a modern európai sportlótenyésztés sikeres vonalait a magyar ló hagyományos értékeivel ötvöző széles genetikai alapokon nyugvó típus. A cél, hogy egészséges, teljesítőképess és bátor egyedeket tenyészessenek, amelyeket kiváló küllemük és egyszerű lovagolhatóságuk alkalmassá tesz akár a legmagasabb szintű versenyzésre is (*URL¹²*).

A magyar sportló fajtába fedeznek olyan ménnek is, amelyek sosem jártak Magyarországon, hiszen a mesterséges termékenyítés segítségével lehetővé vált, hogy a világ szinte bármely ménjének spermája elérhető legyen a nagyközönség számára is (*Erdélyi, 2007*).

2.5. Lóversenyzés és lovassportok

A ló a sportban és a szabadidő eltöltésében játszik fontos szerepet. A lovasok mindenkori törekvése, hogy lovuk kiképzésében, az idomításban elért eredményekről, tudásukról versenyen vagy szórakoztató játékokban adjanak számot (*Ernst és mtsai, 2011*). A lovassport a hadviselésben

fontos szerepet játszó, a lovaskatona feladataira való kiképzéséből alakult ki. A lovassportokban a lovas teljesítménye a mérvadó, tudásának, a ló engedelmességét és ügyességét kifejlesztő idomítási készségének van döntő szerepe. Ezzel szemben a lóverseny célja a ló teljesítményének kipróbálása. A közlekedés gyors, kitartó lovakat igényelt, teljesítményüket a lóversenyeken próbálták ki. Ezekből a próbákból alakult ki a galopp- majd később az ügetőverseny. A pályákon elért eredmények alapján választják ki azokat az egyedeket, kiknek tulajdonságait érdemes tovább örökíteni (*URL*¹³).

2.5.1. Lóversenyzés

A lóverseny, mint látványosság a leglátogatottabbak egyike és a fogadások révén rentábilis is lehet. A versenyben kipróbált lovak legjobbjai versenylótenyésztésbe kerülnek, a többi arra alkalmas ló pedig más hasznosítást nyerhet a lovassportban és köztenyésztésben (*Bodó és Hecker, 2013*).

- **Galoppverseny**

A galopp sportág neve a ló leggyorsabb jármódjának, a vágtnak másik elnevezéséből jött létre. A sportág lényege, hogy a lovak vágtnak futnak a cél felé nyergükben lévő zsokéjuk irányításával (*URL*¹⁴)

A galopp versenyeket három csoportba oszthatjuk:

Síkverseny: ahol különböző távokat sík pályán futnak a lovak.

Gátverseny: ahol egy nagyjából ellipszis alakú pályán kisebb akadályokat is le kell küzdeniük.

Akadályverseny: amikor a pálya meghatározott vonalvezetésű és komolyabb méretű, természetes jellegű akadályok (sövény, vizesárok, szárazárok, stb.) nehezítik.

Mindhárom versenyen vágta jármódban közlekednek a lovak. A galopp-versenyeken csak a helyezéseket tartják nyilván, míg az ügetőknél az időeredményt is. Annyiban megegyezik a galopp és az ügető, hogy mindkét kategóriában különböző korosztályú lovaknak különböző távú versenyeket írnak ki (*URL*¹⁵).

- **Ügetőverseny**

A lovak nem nyereg alatt, hanem versenykocsiba fogva futnak. A Magyar Ügetőverseny Szabályzat alapján a futásokon a lovak három szempont alapján mérettetnek meg: maga az ügető jármód, a verseny távja és a gyorsaság alapján (*URL*¹⁴).

A Magyar Ügető Derby távja -napjainkban- 1900 méter, indítása autóstarttal történik, belföldi 3 éves méneknek és kancáknak. A versenyben a legjobb 14 ló vehet részt (*URL*¹⁶).

2.5.2. Lovassportok

A lovassportban a lovak és lovasok méri össze tudásukat különböző feladatokban. A teljesítményt a ló és lovas képessége, tehetsége és képzettségük foka határozza meg (*Bodó és Hecker, 2013*). A lovassportot nem hasonlíthatjuk egy sporthoz sem, mivel itt nemcsak a lovas fizikai képességein és elméleti tudásán múlik minden, hanem az ember és állat közötti kapcsolati igazi megértésén is. Mivel még csak nem is remélhetjük, hogy csupán erőszakkal és izomerővel uralhatjuk a lovat, nyilvánvaló, hogy szükségünk van őszinte empátiára a ló iránt (anélkül, hogy gyengének mutatkoznánk) és egészséges, józanészre, amely biztosítja a végső eredményességet (*Némethy, 2000*).

- **Díjlovaglás**

A díjlovaglás célja a ló alkatának, mozgásának és képességeinek harmonikus kifejlesztése. A szakszerű kiképzéssel a lovak izomzata lazává, elengedetté, mozgása lendületessé és rugalmassá, a ló nyugodttá, figyelmessé és együttműködővé válik. A ló kiképzésének ellenőrzését szolgálják a díjlovagló versenyek, amelyeket nemzetközileg előírt díjlovagló négyszögben, a ló kiképzési fokának megfelelően, meghatározott feladatokban írnak ki. A ló természetes mozgásformáit mutatja be a lovas által adott segítségekre. A díjlovaglás programjai a kezdő kategóriától a könnyű, a közép és a nehéz osztályú feladatokon át az Olimpiai Nagydíjig meghatározzák a végrehajtandó feladatokat, azok helyét és sorrendjét. A könnyű feladatokat a nemzeti lovas szövetségek: a Szent György, az Intermediaire I. és II., valamint az Olimpiai Nagydíj programját a Nemzetközi Lovas Szövetség (F. E. I.) írja ki. A feladatokat 0-10-ig terjedő pontszámmal értékelik, és 3-5 versenybíró pontszámainak összege alapján születik meg az eredmény, a helyezési sorrend (*Bodó és Hecker, 2013*).

- **Military**

Összetett verseny, lovastusa, a 20. század első évtizedében alakult ki, a díjlovaglásból, díjugratásból és a terepversenyekből, amelyeken ugrásokkal nehezített szakasz beiktatásával jelentős távolságot kellett megtenni. A három megmérettetésen a lovasnak három egymást követő napon ugyanazon a lovon kell részt vennie. A végeredményt a három versenyszámban szerzett hibapontok alapján állapítják meg (*Ernst és mtsai, 2011*).

- **Lovastorna**

A lovastorna – mint minden versenysport – pontosan rögzített szabályokon alapul. Az alapgyakorlatok: felugrás, alapülés, zászló, olló, állás és lengés. Ezeket zenére, egy 15 méteres átmérőjű körön, futószáron vezetett egyenletes iramban vágózó lovon végzik a lovastornászok. A lovat a kör közepén álló futószárazó edző irányítja, így a voltis az egyetlen olyan sportág, ahol ő is aktív résztvevője a versenynek. A versenyző, a ló és a futószárazó hármas harmonikus egysége elengedhetetlen a jól kivitelezett gyakorlathoz, hiszen itt a ló harmonikus mozgását is pontozzák (*URL*¹⁷).

- **Távlovaglás**

Talán a mai lovassportok közül a távlovaglás tekint vissza a legrégebbi múltra. Bukephalos Nagy Sándort állítólag 18.000 km-en át vitte a hátán. A sportág jelenkori népszerűsége az 1970-es években támadt fel Amerikában. A versenyek követelménye az év folyamán fokozatosan emelkednek a legnagyobb teljesítményt jelentő 160 km távolságú mérkőzés megtartásáig. A pálya előre meghatározott útvonalon halad, s változatos terepviszonyokkal rendelkezik (*URL*¹⁸).

- **Western lovaglás**

Az amerikai marhagulyákat terelő pásztorok, a cowboyok mindennapos munkájuknak megfelelően alakították ki a klasszikus spanyol lovaglás számos elemét megőrző stílust, a western-lovaglást, amelynek több eleméből versenyeket, bemutatókat tartottak. A western díjlovaglást, a reininget 2001-ben fogadta hivatalos szakágnak a Nemzetközi Lovas Szövetség. A western lovaglás egyéb feladataiból – borjú elfogás, hordókerülés, szlalom, negyedmérőföldes verseny, marhaterelés, marhaválogatás stb. – is hivatalos versenyt tartanak (*Ernst és mtsai, 2011*).

- **Fogathajtás**

A fogathajtásban, a hajtóknak egy rendkívül nehéz és akadályokkal teletűzdelt pályán kell vezetniük a fogatot, amely a lehető leggyorsabban és a lehető legkevesebb hibával kell, hogy végigmenjen a pályán. A vizes árkoktól kezdve, kordonokon, lejtőkön és hajtókanyarokon át vezet az út a dicsőségig, amivel minden lovasnak meg kell küzdeni. (*URL*¹⁹). A szerszámzatban a sajátos, csipkés veretékű, sallangos magyar szügyhámokat használják. A fogatversenyek első napi díjhajtó feladatában és a harmadik napi akadályhajtásban e két stílus jellemzi a szerszámokat. A terepversenye speciális kocsikat és szerszámokat fejlesztettek ki (*Ernst és mtsai, 2011*).

- **Díjugratás**

A lovassportnak azon ága a díjugratás, ahol a lovas tudása és merészsége párosul a ló tehetségével, ügyességével és a magas szintű képzettségével. Ebben az együttműködésben a ló és lovasa közötti mentális és fizikai összhang nagyon nagy jelentőségű (Endrődy, 1998). A díjugratás az egyik leglátványosabb, legszórakoztatóbb, s legkedveltebb lovassport, méltó arra, hogy az olimpiák színpompás záróversenye legyen. Alapelvei a tereplovaglás, a vadászlovaglás közben előforduló természetes és mesterséges akadályok leküzdéséből fokozatosan alakultak ki a 19. század végén és a 20. század elején (Pongrácz és mtsai, 2007). Ebben a sportban a lónak és lovasnak együtt, egy akadályt kell teljesítenie, egy adott időn belül. Az akadályok változó magasságúak és szélességűek lehetnek, viszont mind leüthető. A hibapontok a leüthött akadályok számából, az időtúllépésből, az ellenszegülésből, pályatévesztésből vagy esésből adódhatnak össze. Bizonyos versenyszámok hibaidősek, tehát az nyer, aki az adott pályát a lehető leggyorsabban és legkevesebb verőhibával teljesíti, míg más versenyszámoknál egyszeri, vagy többszöri összevetés van. Az akadályok kategóriától függően általában 100 cm-től 160 cm-ig változhatnak. Nehézségük az akadályok magasságával, szélességével, figyelemfelkeltő színükkel, formájukkal, illetve a technikás pályavezetéssel változhatnak. Minden pálya különböző, és a lovas közvetlenül csak a verseny előtt nézheti meg. Az akadályok rendkívül sok színűek, lehet köztük X, oxer, meredek, legyező, kőfal vagy vizes akadály (URL²⁰). A pálya vonalvezetése, a fordulatok száma és jellege, az akadályok sorrendje, az ugrások (erőkifejtések) száma jelentősen befolyásolja a teljesítmény alakulását. A pályán többnyire 12-15 akadályt helyeznek el, melyek között általában megtalálhatók az összetett akadályok (kettes- és hármas ugrás), valamint a kőfal és a vizesakadály (vizesárok). A sikerességet befolyásoló tényező lehet a pálya hossza, az akadályok (erőkifejtések-ugrások) száma, valamint az iram (m/perc), amely a pálya alapidőn belüli teljesítése szempontjából fontos (Pongrácz, 2019).

A modern díjugratás alapelvei Némethy Bertalan (1911-2002) nevéhez fűződnek, aki az örökénytábori magyar királyi lovagló és hajtó tanárképző iskola lovaglótanára volt. Bertalan az addigi felfogástól merőben eltérő, forradalmian új filozófiát álmódott meg és hozott nyilvánosságra. A háború után a díjugratás fejlődése látványos változáson ment keresztül, ami után a filozófia a minél messzebbre, minél magasabbra szisztéma volt. Némethy felismerte, ezen az úton nincs további fejlődési lehetőség, nem pakolhatjuk az egekig az akadályokat, melyeket csak „hatalmas harci elefántok” tudnak megmászni. Új utat kellett keresni. A mester ezután olyan pályákat kezdett építeni, melyeknek nehézségi fokát nem vég nélküli magasságuk, hanem a pályák vonalvezetése, a kombinációk távolsága jelentette. A tömör, természetes elemekkel tűzdelt ugrásokat, feldíszített, szellősebb akadályokra cserélték. A kitűnően

idomított, fordulékony, azonban gyors és intelligens lovak kerültek előnybe. Diszidálása után az amerikai ugróválogatott edzőjeként vált világhírűvé. Módszerei a mai napig helytállóak, tanítványai közül sokan került a világ élvonalába. Hazájához mindig hű maradt, élete végéig magyarnak, nem utolsó sorban győrinek vallotta magát (Cseri, 2016).

A sportág fejlődését a pályaépítésben fellelhető változások generálják. Valamint hatnak a tenyésztésre is, hiszen a követelmények változása más tulajdonságú egyedeket kíván, és ezt követi a lótenyésztés. A követelményrendszer változása legnagyobb hatással a ló- és lovaskiképzésre van. A mai modern díjugrató sport rendkívül magas fokon képzett lovakat és lovasokat kíván (Zupán, 2020).

Az 1. táblázatban megfigyelhető némely módosítás a díjugrató szabályzatban, valamennyi versenyszámot érintve 1970-1995 és 1995-től a pálya magasságát, akadályok számát, illetve az iramot tekintve.

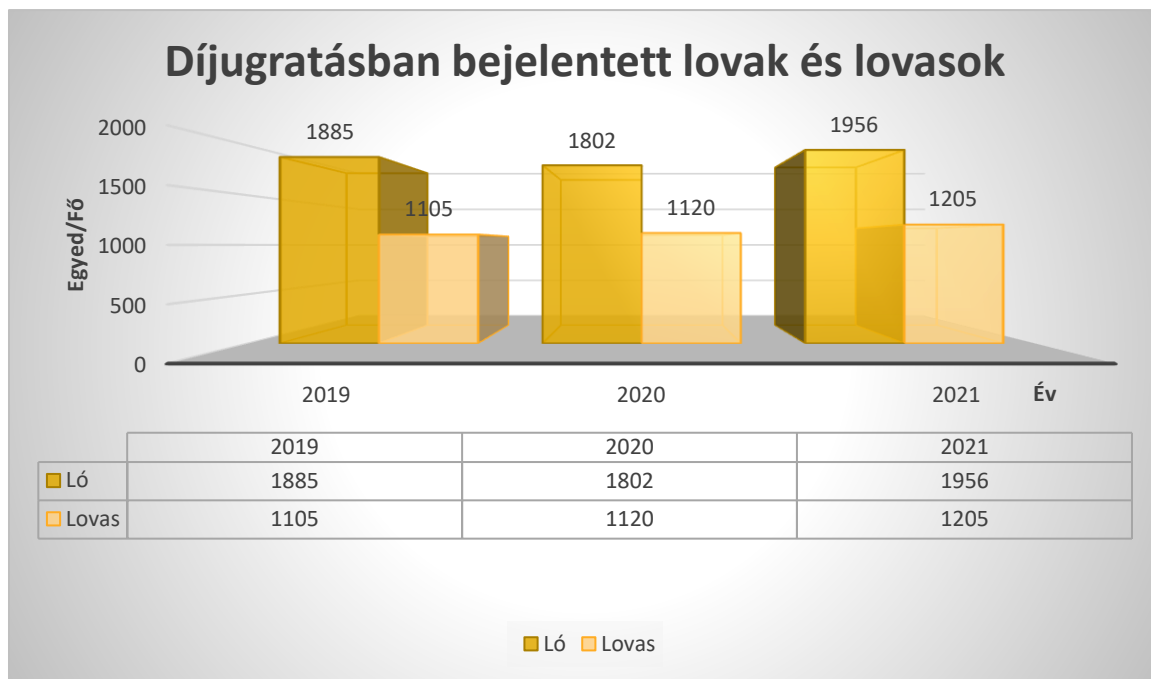
1. táblázat: Díjugrató szabályzat (1970-től és 1995-től)

Versenyszámok	1970-1995	1995-től
<i>Kezdő lovak versenyszám:</i>	100-110 cm magasság 12 db akadály 300 m/perc	—
<i>Kezdő lovas versenyszám:</i>	—	100-105 cm magasság min. 8 db akadály 350 m/perc
<i>Ifjúsági versenyszám:</i>	110-120 cm magasság 12 db akadály 350 m/perc	110-120 cm magasság 12 db akadály 350 m/perc
<i>Felnőtt versenyszám:</i>	130-140 cm magasság (8+7) 15 db akadály 350 m/perc	125-135 cm magasság 12 db akadály 350 m/perc
<i>4 éves lovak Tenyészversenye</i>	—	100-105 cm magasság min. 10 db akadály 350 m/perc
<i>5 éves lovak Tenyészversenye</i>	110-120 cm magasság 12 db akadály 325 m/perc	115-120 cm magasság 12 db akadály 350 m/perc
<i>6 éves lovak Tenyészversenye</i>	120-125 cm magasság 12 db akadály 325 m/perc	120-130 cm magasság 12 db akadály 350 m/perc
<i>Utánpótlás lovak Tenyészversenye</i>	125-130 cm magasság 12 db akadály 350 m/perc	130-140 cm magasság 12 db akadály 375 m/perc

Forrás: Saját szerkesztés (2022), A díjugrató szakág versenyszabályzatai alapján

A 2. ábra a díjugratásban bejelentett lovakat és lovasokat mutatja 2019-2021 évben. A 2019-es évet összehasonlítva a 2021-es évvel, növekvő tendenciát figyelhetünk meg.

2. ábra: Díjugratásban bejelentett lovak és lovasok (2019-2021)



Forrás: Saját szerkesztés (2022), A díjugrató szakág ló/lovas ranglistája alapján

10. kép: Díjugrató versenyen



Forrás: Hajdú (2021)

3. Anyag és módszer

Vizsgálataimat a mosonmagyaróvári Lajta-Hanság MEDOSZ SE színeiben versenyzett Ramzes-, Aldato-, Kemál-vérvonalú lovakon végeztem.

A mosonmagyaróvári lovasiskola 1963-ban jött létre, ám ez időtájt Mosonmagyaróváron a vizsgált három vérvonalból még egy ló sem versenyzett; a vizsgálat időpontja 2005-ig terjed, két meghatározó import mén számottevő teljesítéséig.

A dolgozat elkészítéséhez szükséges adatok megszerzése igencsak sok időt, energiát, kutatást követelt. A lovasiskola megalakulásától egészen a rendszerváltozást követő időszakig rendkívül sok adat semmisült meg. Sajnos a régmúlt adatait sem a Magyar Lovas Szövetség, sem a Díjugrató Szakág nem őrzi. Az adatokat írásos formában lóbejelentők, illetve versenybírói feljegyzések alapján tudtam megszerezni. Ugyan az interneten található díjugrató adatbázisban, a TopSoft rendszerben utólag rögzítették az adatokat 1996-tól, de teljes formátumot, illetve élesben ez a rendszer a Díjugrató Szakág elmondása alapján csak 2005-től működik.

Vizsgálataimat az alábbi szempontok alapján végeztem:

- A Lajta-Hanság színeiben kiemelkedően szerepelt lovasok
- A három ménvonal ivadéakai a lovasiskolában
- A legtöbb versenyszezont végig versenyzett lovak a Lajta-Hanság színeiben
- A Nyugat-Magyarországi Területi Bajnokságában legtöbb első helyezést elért vérvonal, illetve ló, Ramzes-, Aldato-, Kemál-vonalat vizsgálva, a Lajta-Hanság színeiben
- A legtöbb Nyugatmagyarországi Területi Lovasszövetség bajnoki címet elnyert ló, illetve vérvonal a Lajta-Hanság színeiben
- Lucnaor és Master átlaghelyezése 2000-től 2005-ig
- Lucnaor és Master legmagasabb pályái 2000-től 2005-ig
- Lucnaor és Master összehasonlítása a 2003.évi eredményei alapján

3.1. Mosonmagyaróvári Lajta-Hanság lovasiskola bemutatása

A mosonmagyaróvári lovasiskolát a Lajta–Hanság Állami Gazdaság alapította 1963-ban, hogy segítséget nyújtson az akkori Mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola hallgatóinak szakképzéséhez a lovaglásban, hajtásban és gyakorlati lóismeretben (URL²¹). A kormány határozata alapján a FM Lótenyésztési Főigazgatósága 30 lovasiskolát állított fel az országban. Az Agráregyetem lovasiskolája Óváron 1963-ban kezdte meg működését (Prutkay, 1963). A lovarda létrehozása elsősorban Tóth László

11. kép: Mosonmagyaróvári lovasiskola 1965-ben



Forrás: Horváth (2020)

György. A lovasiskola és egyesület működésének szervezettségén, eredményességén vitathatatlanul érződött Prutkay János szakmai tudása, hozzáértése és fáradhatatlan aktivitása. A tangazdaságból 1963-ban a nehézkereszt úti létesítménybe költözött lovasiskola teljes szakmai kialakítását, az istállót, versenypályát, melegítőpályát, öttusa és military pályát, egyéb kiegészítő létesítményeket, az ő elképzelése szerint valósították meg, így valóságos mintalovasiskola jött létre. Sajátos, hagyományörző szakmaiságot hordozó, kellemes, de szigorú légkört teremtett. Évtizedes irányító és oktató munkájával nagy létszámú gazdasz évfolyamokat ismertetett meg a lóval, lovaglással, lótenyésztéssel. Versenyzői közül nevelt korosztályos válogatottakat, országos egyéni ugróbajnokot és Európa bajnokokat. Dr. Réti József 1957-ben végzett az Óvári Akadémián, a Lajta-Hansági Állami Tangazdaság főállattenyésztőjeként a 1970-es évek utolsó harmadától a legsegítőkészebb szakbizottsági tagja és elnöke a lovas sportágaknak, állandó patrónusa a Mosonmagyaróvári lovasversenyeknek. Szorgalmazta a sportló keret felfrissítését. Első körben bábolnai angol telivérek vásárlása történt, majd kitűnő félvérek nagy létszámú beszerzésére kerített sort Enying, Mezőhegyes, Dalmand méneseiből. A történeteket követően rövid időn belül az országos élmezőnyben is

12. kép: Várbejáratnál óvári lovasok Prutkay János vezetésével



Forrás: Horváth (2020)

igazgatónak és helyettesének Vámos Ferencnek köszönhető az állami gazdaság részéről. Az egyetemről dr. Bárdossy Antal, dr. Széles Gyula, dr. Hidvégi László, dr. Szajkó László egyetemi tanárok nyújtottak segítséget, magánemberként pedig dr. Grüner

szerepeltek óvári lovasok, sőt válogatott kerettagot is adott az egyesület. Dr. Gyúró Tibor a Lajta-Hansági Állami Tangazdaság vezérigazgató helyettese, a minőségi sportra alkalmas lóállomány tenyésztéssel és vásárlással történő kialakítását szorgalmazta (Horváth, 2020). A szinte semmiből induló lovasiskola néhány év alatt rendkívüli eredményeket ért el, az akkori területi versenyeken az óvári lovasok szinte minden alkalommal az elsők között végeztek. Számos kiváló képességű háts szolgált a mosonmagyaróvári lovasiskolában. Az intézmény viszonylag gyorsan nagyon népszerűvé tette a lovaglást a városban nem csupán az egyetemi hallgatók, hanem a városlakók körében is. A hetvenes évek második felétől a sport és a turizmus mellett a lótenyésztés is egyik feladata lett az intézménynek (URL²¹).

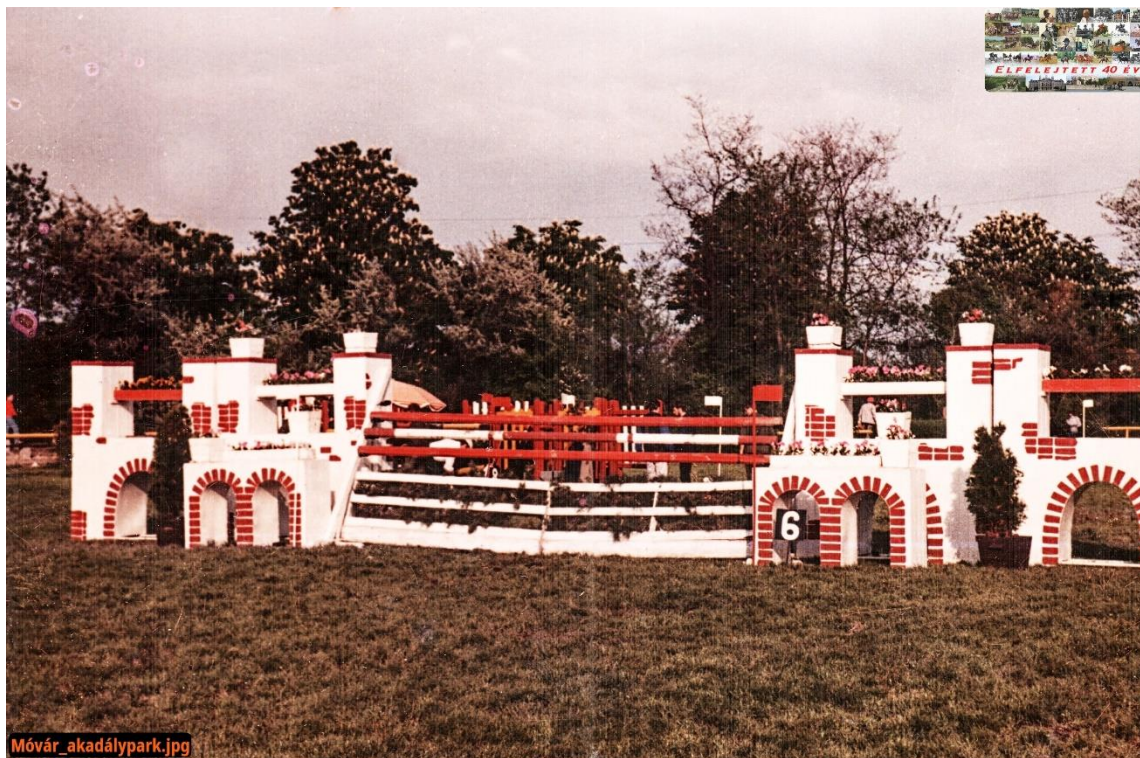
A 2. táblázatban a Lajta-Hanság lovasiskola vezetőinek neve olvasható 1963-tól 2010-ig.

2. táblázat: A Lajta-Hanság lovasiskola vezetői

1963-1971	Prutkay János
1971-1977	Kovács Gyula
1977-1987	Nagy Tamás
1987-1996	Kronschnabel György
1996-2010	Grundtner Gábor

Forrás: Saját szerkesztés (2022), A Lajta-Hanság lovasiskola vezetői 2010-ig

13. kép: Mosonmagyaróvári akadálypark



Forrás: Horváth (2020)

3.2. Ramzes

1937

Apja: Rittersporn xx **Anyja:** Jordi

Anyai apja: 532 Shagya X-

Ramzes a második világháború előestéjén született Lengyelországban.

Apja a telivér Rittersporn, így csak félig tekinthető angol-arab-nak. Anyja az arab telivér Shagya vonalból származó Jordi volt. Mivel mind Rittersporn, mind Jordi szürke volt, Ramzes utódai mind szürkék. Ramzes külső megjelenésre: erős, atlétikus felépítésű, anyjának arab jellege rendkívül markánsan megjelenik benne, azonban izmos, rövid lábszárakkal, erős

14. kép: Ramzes



Forrás: URL²²

csánkokkal, jó nyakillesztéssel rendelkezik. A feje nagyon arabos, kifejező tekintetű. Életútja bizonyára rögzös: Clemens von Nagel báró figyelt fel Ramzesre és vitte Németországba 1948-ban, miután megvásárolta egy tisztól. Ez a báró előre látta a lovassport felemelkedését. A háborút követő időszak hatalmas pályái Ramzesnek egy kis nehézséget jelentettek, de jelenlétét mindig észrevették: e kis ló megjelenése, személyisége, gyakorlatilag fehér színe, karizmája azt eredményezte, hogy minden tekintet rászegződött. Időközben egy sérülés következtében Ramzes nem versenyezhetett tovább, a vesztfáliai tenyésztésébe került, majd a Holsteini konzorcium kibérelte két évre (1951-52-re), ahol kétségkívül bizonyos szkepticizmus alakult ki vele kapcsolatban, mivel a mentalitás még a sportló "mezőgazdasági" jellegéhez kötődött. A könnyedebb, telivérezettebb sportló kialakulása még nem kezdődött meg és a nemes Ramzes egyáltalán nem rendelkezett a "mezőgazdasági" ló tulajdonságaival. Ezért nem lehet csodálkozni azon, hogy Ramzes ezidőtájt született fiai nem kaptak tenyésztési engedélyt. Ramzes 1959-ben lett egyszerre híres apamén, amikor leányai Retina és Ramona a Hamburgi Ugró Derbyben az első és a második helyezést érték el. Mindkettő hibátlanul abszolválta a nehéz pályát. Ramzes nem is kívánhatott volna jobb hírverést a régió tenyésztői között, akik visszakövetelték őt. Később Ramzes von Nagel bárónál állt, ott fedezett 1966-ig, amikor 29 éves korában elaltatták. Mezőhegyesen Ramzes fia, Ramzes Junior 6 éven keresztül fedezett. Ramzes Juniorral a sportlótenyésztés egy világhírű mérvonalát, a Ramzes vonalat sikerült

megszereznie Mezőhegyesnek. Ramzes legjobb magyar tenyésztésű unokája, Ramzes III törzsmén egy Széplak vonalú kisbéri-félvér kancából született, amely anyai oldalon a Geist-ménésből származik. A csákói Geist-ménés híres volt arról, hogy a kancákat csak kemény, vadászlovaglásokon történt kipróbálás után állították tenyésztésbe, és az innen származó kancák mind kiváló utódokat adtak. Ramzes III törzsménnek egy holsteini kancából született fia volt a híres Randi, aki Angliába kerülve sok nagy díjugrató versenyen szerepelt Robert Whitakerrel. Ramzes ivadékait a kiegyensúlyozott idegrendszer, jó csontozat, valamint a kiváló ugróképesség és készség jellemzik.

3.3. Aldato

1958

Apja: Anblick xx **Anyja:** Kreta **Anyai apja:** Heidelberg xx

Aldato, a telivér apaságú holsteini mén az NSZK-ban több éven át fedezett. Már Németországban rendkívül eredményes fedezőmén volt, fia *Albrant* 1975-ban a kijevi Military Európa Bajnokságon egyéni második helyezést ért el; ezenkívül minden idők legeredményesebb fedezőménjének *Landgraf I*-nek anyai nagyapja. Magyarországra való kerülése körül komoly botrány volt. Mezőhegyesre 1971-ben került, ahol egyrészt nagyszámú utóda, másrészt kiemelkedő külső-belső tulajdonságok örökítése révén, az itteni sportlótenyésztésre legnagyobb hatást gyakorolt mén. Nagy jelentőséggel bír, hogy egy a

15. kép: Aldato



Forrás: Horváth Cs. szíveségéből

tenyésztésben kipróbált ménhez sikerült hozzájutni. Éveken keresztül a tenyészet első számú ménje. Mezőhegyesen felnevelt évjárata 1978-ban Budapesten, a kezdő lovak versenyében jó szereplésükkel hívták fel a figyelmet magukra. A hat helyezett ló közül négy Aldato apaságú volt. 15 ivadéka ment 140 cm-en, 10 ivadéka ment 160 cm-en. Első magyar évjاراتából *Zavaros* kétszer nyert 150 cm-en, aki szintén eredményes fedezőmén lett. A Holsteini Szövetség az Anblick xx vonal felélesztése céljából visszavásárolta a 27 éves Aldatot Mezőhegyesről, de már sajnos nem tudtak tőle csikót fogni, mert elpusztult. Az Aldato-ivadékok könnyen idomíthatók, a lovassport mindhárom ágában az élvonalban szerepelnek.

3.4. Kemál xx

1961

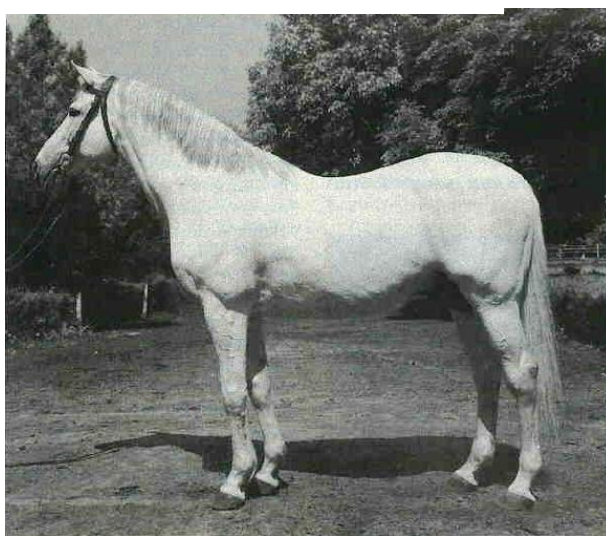
Apja: Chitet xx

Anyja: Meduza II xx

Anyai apja: Sultan Mahomed xx

A szürke angol telivér mén a Kerteskői ménesben született 1961-ben. A híres olaszországi import, Chitet ivadéka, aki több telivértörzstenyészetben is fedezett, a pályáról lekerült néhány ivadékát az ugrósportban is kipróbálták, ahol átlagon felüli tudást mutattak. Kemál a pályafutását galoppon kezdte eredményesen évjárata legjobbjai közé tartozott, majd a bábolnai tulajdonból átkerült a Budapesti Honvéd tulajdonába, ahol hamarosan bebizonyította, hogy az ugrósportban még nagyobb tehetséggel rendelkezik. Több éven át a magyar válogatott csapat nemzetközi szereplése az ő részvétele nélkül elképzelhetetlen volt. Széplaki Pállal, mint

16. kép: **Kemál xx**



Forrás: Horváth Cs. szíveségéből

állandó lovasával kijutott 1972-ben a müncheni olimpiára, ahol a csapat tagjaként tisztességesen helyt állt és az egyéni versenyben a 48. helyezést érte el. Sportkarrierjét befejezve, mint országos fedezőmén a Mezőhegyesi Állami Gazdasághoz lett beosztva a sport típusú magyar félvér méneshez 1975-ben. Ettől a jó méretekkal rendelkező méntől joggal várják a tenyésztésben a nagy eredményeket. A mén saját teljesítményét és tenyésztési

eredményeit ismerve a legkiválóbbak egyikének bizonyult, az egyik legeredményesebb ugróörökítő törzsmén. Kemál ivadékai közül 6 indult Nemzetek Díjában: *Holdszugár*, *Kabala*, *Kemál-36*, *Color*, *Krekk*, *Keromit*. A legkiválóbb utóda *Kemál-36*, aki kétszer Magyar Bajnok egyéniben, apjához hűen ő is olimpiai résztvevő, a Barcelonai Olimpián; megnyerte a Világkupa Kelet Európai Csoportját, és nem utolsó sorban maga is eredményes fedezőmén. Kemál xx kiváló képességeket, de nehéz lovagolhatóságot örökítő mén.

4. Vizsgálati eredmények és azok értékelése

4.1. Mosonmagyaróvári Lajta-Hanság Lovasiskolájának eredményes versenyzői

Cser Attila: Többszörös díjugrató könnyű, közép, illetve nehézkategóriás bajnok. Nyert csapatbajnokságot. Bábolna, Tata, Úny, Csepreg, Komárom város Nagydíjának győztese.

Grundtner Gábor: A magyar válogatott tagja, nemzetközi versenyek rendszeres, eredményes versenyzője, a lovasiskola vezetője. Többszörös díjugrató könnyű, közép, nehézkategóriás, illetve csapatbajnok. Többszörös ifjúsági díjlovaglás bajnoka. Bábolna, Komárom, Kisbér város Nagydíjának győztese.

Gyúrós Attila: Válogatott kerettag, nemzetközi versenyeken is szerepelt. Többszörös díjugrató könnyű, közép, illetve nehézkategóriás bajnok. Nyert csapatbajnokságot. Nagycenk, Kapuvár, Kisbér város Nagydíjának győztese.

Kovács Csaba: Nemzetközi versenyek rendszeres résztvevője, területi ifjúsági csapatbajnok. Rendszeres helyezett közép kategóriában. Komárom, Győr város Nagydíjának győztese.

Kovács Gyula: Az óvári lovasiskola vezetője, lendületben tartotta a lovaséletet és a versenysportot. Díjugrató egyéni, illetve csapatbajnok.

Kronschnábel György: Többszörös egyéni és csapatbajnok. Mosonmagyaróvár város Nagydíjának győztese.

Nagy Tamás: Európa-Bajnokság győztes tagja Salzburgban. Az óvári lovasiskola vezetője. Rendszeres helyezett. Tata, Mosonmagyaróvár város Nagydíj győztese.

Németh Gábor: Rendszeres helyezett, csapatbajnok. Mosonmagyaróvár, Mihályi város Nagydíjának győztese.

17. kép: Mosonmagyaróvári csapat: Gyurós A., Grundtner G., Kronschnábel Gy., Németh G.



Mosonmagyaróvár, Gyurós A., Grundtner G., Kronschnábel Gy., Németh G., Németh G., Németh G., Németh G.

Forrás: Horváth (2020)

Lang István: Rendszeres helyezett, ifjúsági csapatbajnok.

Papp György: Egyéni, illetve csapatbajnok.

Prutkay Zoltán: Európa-Bajnokság győztes tagja Salzburgban. Magyar válogatott csapat tagja. Rendszeres helyezett, többszörös ugró, illetve díjlovagló bajnok. Nemzetközi versenyek aktív résztvevője.

Réti Attila: Többszörös díjugrató egyéni és csapatbajnok. Rendszeres helyezett díjugratásban és díjlovaglásban is.

Sótonyi Péter: Rendszeres helyezett, csapatbajnok. Bábolna város Nagydíjának győztese.

Szitás Szilárd: Többszörös ifjúsági, illetve csapatbajnok.

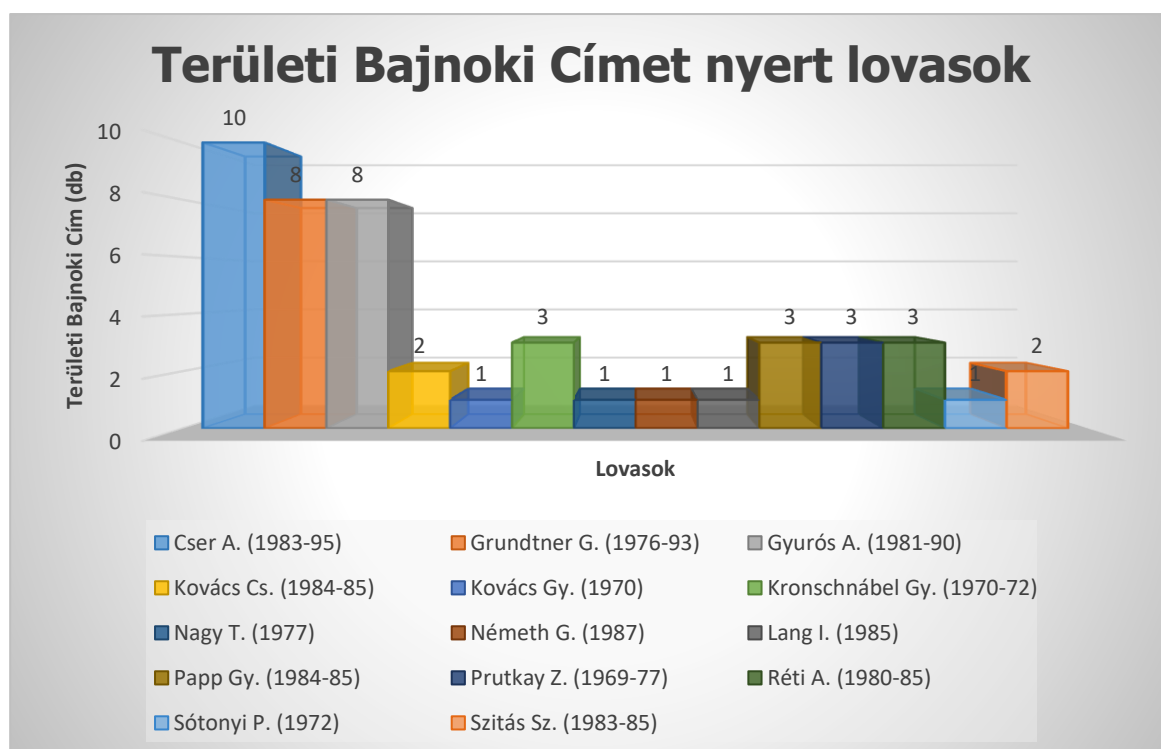
A 3. ábrán látható a Lajta-Hanság színeiben versenyzett lovasok, akik Területi Bajnoki Címet nyertek. Tíz Területi Bajnoki Címet nyert Cser Attila 1983-tól 1995-ig. Míg nyolc-nyolc Területi Bajnoki Címet szerzett Grundtner Gábor (1976-1993) és Gyúrócs Attila (1981-1990).

18. kép: Mosonmagyaróvári csapat: Kronschnábel Gy., Grundtner G., Réti A., Gyúrócs A.



Forrás: Horváth (2020)

3. ábra: Területi Bajnoki Címet nyert lovasok



4.2. Ramzes-, Aldato- és Kemál- ivadéakai a mosonmagyaróvári lovasiskolában

Az 3. táblázatban szerepelnek a Lajta-Hanság Lovasiskola Ramzes utódai.

3. táblázat: **Ramzes-vonal**

RAMZES-VONAL							
NÉV	APA	ANYA	SZÜL.ÉV	SZÍN	NEM	FAJTA	TENYÉSZTŐ
Gólya (785 Mezőszilas-242)	5959 Ramzes Junior-23	1682 Kese	1972	pej	mén	m.félvér	Mezőföld MG.TSZ
Flört	Ramzes III	Fleur B 26	1980	szürke	kanca	m.sportló	Mezőhegyesi ÁG
Verocska	Ramzes III	Waldenseer	1980	szürke	kanca	m.sportló	Mezőhegyesi ÁG
Flipp	Ramzes III	663 Andris Nóniusz Orgia	1981	szürke	kanca	m.sportló	Mezőhegyesi ÁG
Frida	Ramzes III	832 Rittersporn II Fortuna	1981	szürke	kanca	m.sportló	Mezőhegyesi ÁG
Izgis	Ramzes IX	Lamotte	1981	pej	kanca	m.sportló	Enyingi ÁG
Kese	Ramzes III	863 Vásárhely Kesely	1982	szürke	kanca	m.sportló	Mezőhegyesi ÁG
Bajazzó	1459 Ramzes III-2	Balerina	1984	szürke	mén	m.félvér	Szabadság MG.TSZ
Miféle (2141 Enying Merano I-11)	Merano-1	93 Rózsika	1985	szürke	mén	m.sportló	Enyingi ÁG
Bombay (2973 Bob Herceg-3)	Bobherceg xx	106 Sütvény Ramzes	1985	szürke	mén	m.félvér	Dalmandi ÁG
Logika	2357 Orosháza Hullám-22	Ramzes III-46 Flört	1992	szürke	mén	m.sportló	Lajta-Hanság
Rege	2870 Janicsár	Kese	1997	pej	kanca	m.sportló	Lajta-Hanság

Bombay: A szürke mén 1985-ben született a Dalmandi ménesben. Apja Bob herceg, anyja 106 Sütvény Ramzes. A Lajta-Hanság Állami Gazdaság vásárolta meg és 1989-ben kezdte meg sikeres pályafutását Cser Attilával, majd Kovács Csaba lovasával a területen, majd országos és nemzetközi versenyeken. Többszörös Nagy Díj győztes lovasaival. Kölesönlóként Szotyori Nagy Ádámmal 1994-ben részt vett Athénban az Ifjúsági Európa Bajnokságon. Az Európa-Bajnokság után Grundtner Gáborral ért el remek eredményeket országos és nemzetközi szinten. Bombayt megvették, Fábiáncsics Gábor lovagolta, majd Hugyecz Mariann pályafutását erősítette.

Az 4. táblázatban szerepelnek a Lajta-Hanság Lovasiskola Aldato utódai.

4. táblázat: Aldato-vonal

ALDATO-VONAL							
NÉV	APA	ANYA	SZÜL.ÉV	SZÍN	NEM	FAJTA	TENYÉSZTŐ
<i>Fegyelem</i>	Aldato	Enying Bucsú	1978	pej	herélt	magyar félvér	Enyingi ÁG
<i>Regina</i>	Aldato	620 Ramzes Junior	1980	szürke	kanca	magyar sportló	Mezőhegyesi ÁG
<i>Kapitány (2130 Aldato II-29)</i>	Aldato II-Zavaros	27 Sárípuszta Pipacs	1982	sárga	mén	magyar sportló	Enyingi ÁG
<i>Adria/Andris (Aldato VI-4)</i>	2256 Aldato-34 Eroica	860 Gyöngyvirág	1984	szürke	mén	magyar sportló	Mezőhegyesi ÁG
<i>Lucnaor</i>	Burggraaf	Hilma	1993	fekete	mén	holland félvér	Hollandia
<i>Master</i>	L.A.	Favorite	1994	pej	mén	holland félvér	J.Reyrik, Hollandia

Fegyelem és Regina közvetlen utóda Aldatonak. Lucnaor és Master holland import ménnek, melyeknek Aldato a negyedik, illetve az ötödik ősi sorában szerepel.

Az 5. táblázatban szerepelnek a Lajta-Hanság Lovasiskola Kemál xx utódai.

5. táblázat: **Kemál-vonal**

KEMÁL-VONAL							
NÉV	APA	ANYA	SZÜL.ÉV	SZÍN	NEM	FAJTA	TENYÉSZTŐ
<i>Kemál-9</i> (1359 <i>Kemál-9)</i>	905 Kemál xx	Furioso B XIX	1977	sárga	mén	m.félvér	Mezőhegyesi ÁG
<i>Kemál-36</i> (1686 <i>Kemál-36)</i>	905 Kemál xx	B 25 Matiné	1980	szürke	mén	m.félvér	Mezőhegyesi ÁG
<i>Akácvirág</i>	905 Kemál xx	822 Krőzus	1980	pej	kanca	m.sportló	Mezőhegyesi ÁG
<i>Keoma</i>	905 Kemál xx	Gobelin	1982	szürke	mén	m.félvér	Mezőhegyesi ÁG
<i>Lulu (e.Lui)</i>	1359 Kemál-9	Toborzó Ilka	1986	sárga	kanca	m.sportló	Lajta-Hanság
<i>Keromit</i> (2319 <i>Mezőhegyes</i> <i>Kemál-6)</i>	905 Kemál xx	905 Ritter IV	1986	szürke	mén	m.félvér	Mezőhegyesi ÁG
<i>Koktél</i>	1686 Kemál- 36	Izgis	1987	szürke	kanca	m.sportló	Lajta-Hanság
<i>Junior</i>	1686 Kemál- 36	Nugát	1990	tűzött fekete	mén	m.sportló	Lajta-Hanság
<i>Kiskegyed</i>	1686 Kemál- 36	915 Pikáns	1992	pej	kanca	m.sportló	Mezőhegyesi ÁG
<i>Polka</i>	2357 Orosháza Hullám- 22	Lulu (e.Lui)	1996	sárga	kanca	m.sportló	Lajta-Hanság
<i>Papnő</i>	2972 Justboy	Koktél	1996	s.pej	kanca	m.sportló	Lajta-Hanság

Kemál-9, Kemál-36, Akácvirág, Keoma és Keramit közvetlen utóda Kemálnak.

Kemál-36 : Mezőhegyesen született 1980-ban. Apja: Kemál xx, anyja: B 25 Matiné törzskanca. Mén utánpótlásnak szánták, így a nagycenki méntelepre került, majd Dunakilitin fedezett. Mosonmagyaróvárra 1985 végén került, ahol Németh Gábor lovasával folytatta eredményes pályafutását, két verseny nagydíjat is megnyerte az 1986-os évben. Majd 1987-től 1990-ig Gyúros Attila lovagolta, területi szinten páratlanul eredményesen, azaz minden évben a kategóriájában megnyerte a bajnokságot. Elkerülése után nemzetközi szinten versenyzett eredményesen, 1992-ben Göttler Vilmossal megnyerte a díjugrató magyar bajnokságot. A barcelonai olimpián, díjugratásban képviselte Magyarországot. Kemál-36 személyében szintén az olimpiai résztvevő angol telivér, Kemál xx köszönt vissza.

19. kép: Kemál-36 Németh Gáborral



Forrás: Németh G. szívésségéből

4.3. A legtöbb versenyszezont végig versenyzett ló a Lajta-Hanság színeiben

A vizsgált lovak vonalanként csoportosítva, zárójelben az év, amikor a Lajta színeiben versenyeztek aktívan.

Ramzes-vonal:

Gólya (1976-1977); Flört (1984-1991); Verocska (1984-1986); Flipp (1985); Frida (1985); Izgis (1986); Kese (1989-1991); Bajazzó (1988); Miféle (1990-1991); Bombay (1990-1996); Logika (1997-1998)

Aldato-vonal:

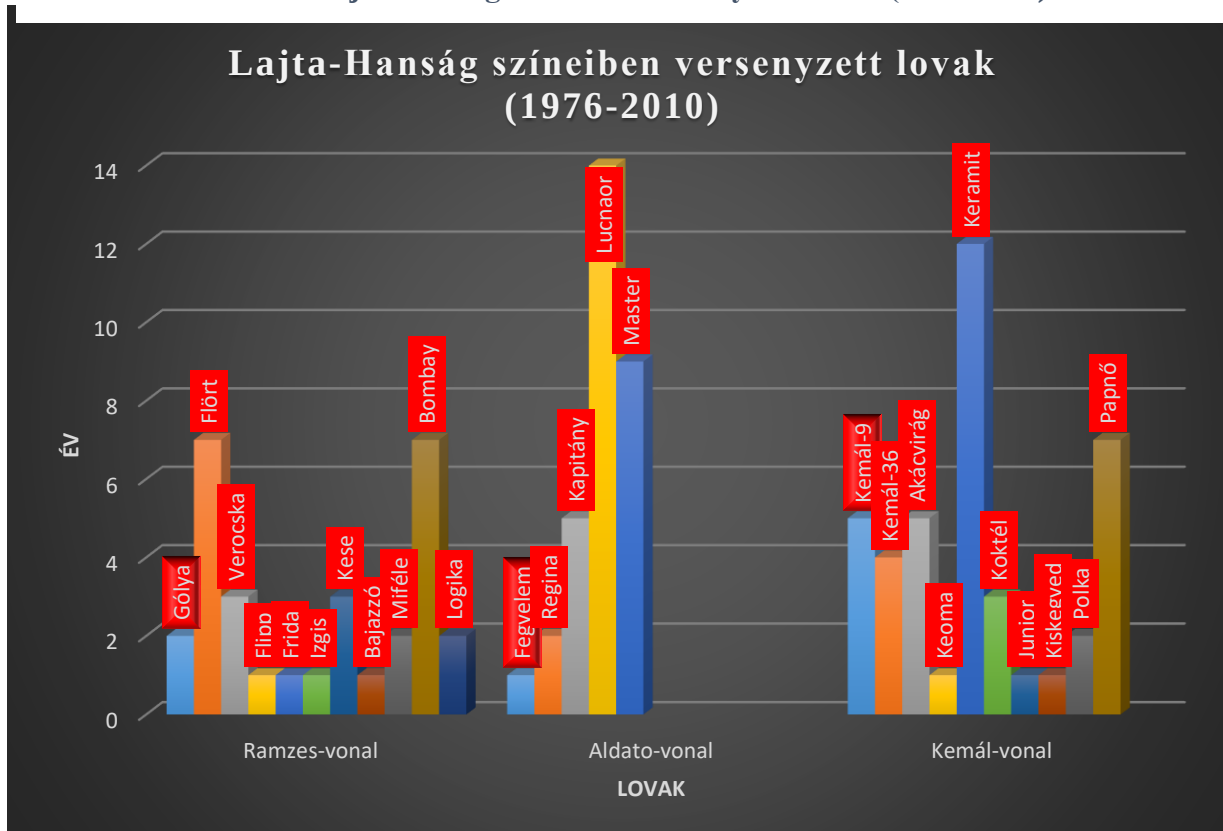
Fegyelem (1986); Regina (1985-1986); Kapitány (1986-1990); Lucnaor (1997-2010); Master (1999-2007)

Kemál-vonal:

Kemál-9 (1983-1987); Kemál-36 (1985-1988); Akácvirág (1987-1991); Keoma (1986); Keramit (1991-2002); Koktél (1992-1994); Junior (1995); Kiskegyed (1997); Polka (2003-2004); Papnő (2003-2009)

A 4. ábrán jól látható, hogy a Ramzes-vonalból Flört és Bombay emelkedik ki. Az Aldato-vonalból az import mén, Lucnaor, míg a Kemál-vonalból Keramit a szembetűnő. Összesítve, a holland import mén Lucnaor lépett pályára a legtöbbször.

4. ábra: Lajta-Hanság színeiben versenyzett lovak (1976-2010)



4.4. A Nyugat-Magyarországi Területi Bajnokságában legtöbb első helyezést elért vérvonal, illetve ló, Ramzes-, Aldato-, Kemál-vonalat vizsgálva, a Lajta-Hanság színeiben

Ramzes-vonal:

Gólya (1976-1977): 2 db első helyezés

Flört (1984-1991): 24 db első helyezés

Verocska (1984-1986): 2 db első helyezés

Flipp (1985): 2 db első helyezés

Frida (1985): 2 db első helyezés

Bajazzó (1988): 1 db első helyezés

Bombay (1990-1996): 13 db első helyezés

Aldato-vonal:

Kapitány: 3 db első helyezés

Kemál-vonal:

Kemál-9 (1983-1987): 6 db első helyezés

Kemál-36 (1985-1988): 16 db első helyezés

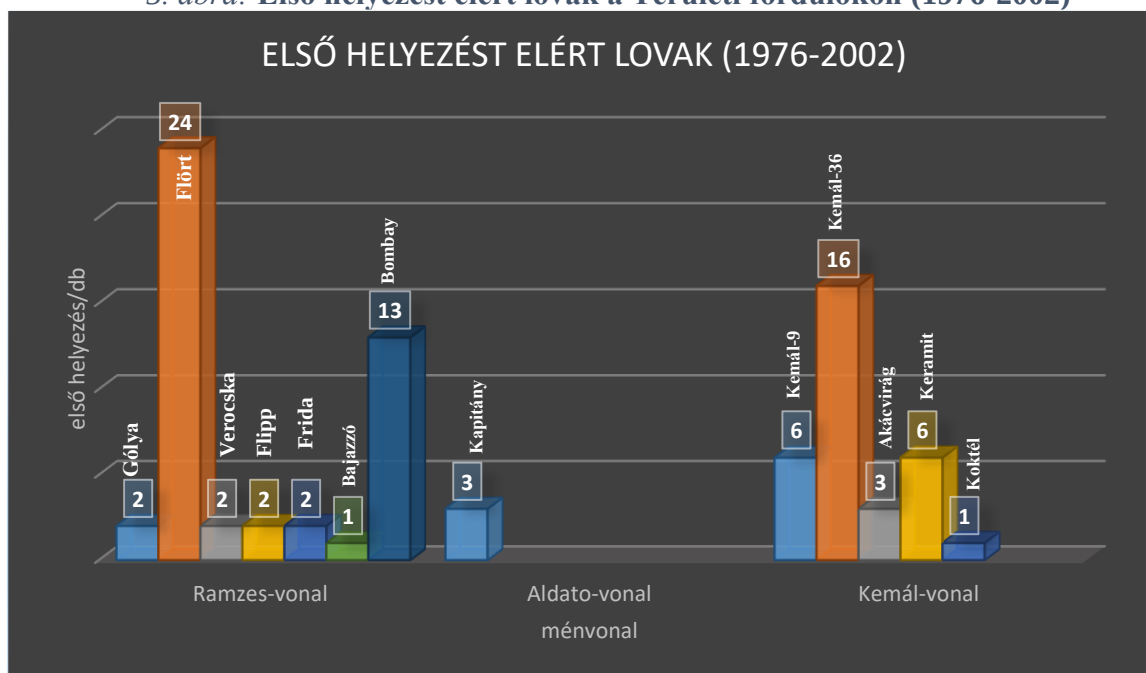
Akácvirág (1987-1991): 3 db első helyezés

Keromit (1991-2002): 6 db első helyezés

Koktél (1992-1994): 1 db első helyezés

Az 5. ábrán jól látható, hogy a Ramzes-vonal a legsikeresebb, mivel ott Flört és Bombay is kimagasló. Az Aldato-vonalból Kapitány lett háromszor első helyezett. Míg a Kemál-vonalból Kemál-36 magaslik ki 16 első helyezéssel.

5. ábra: Első helyezést elért lovak a Területi fordulókön (1976-2002)



4.5. A legtöbb Nyugatmagyarországi Területi Lovasszövetség bajnoki címet elnyert ló, illetve vérvonal a Lajta-Hanság színeiben:

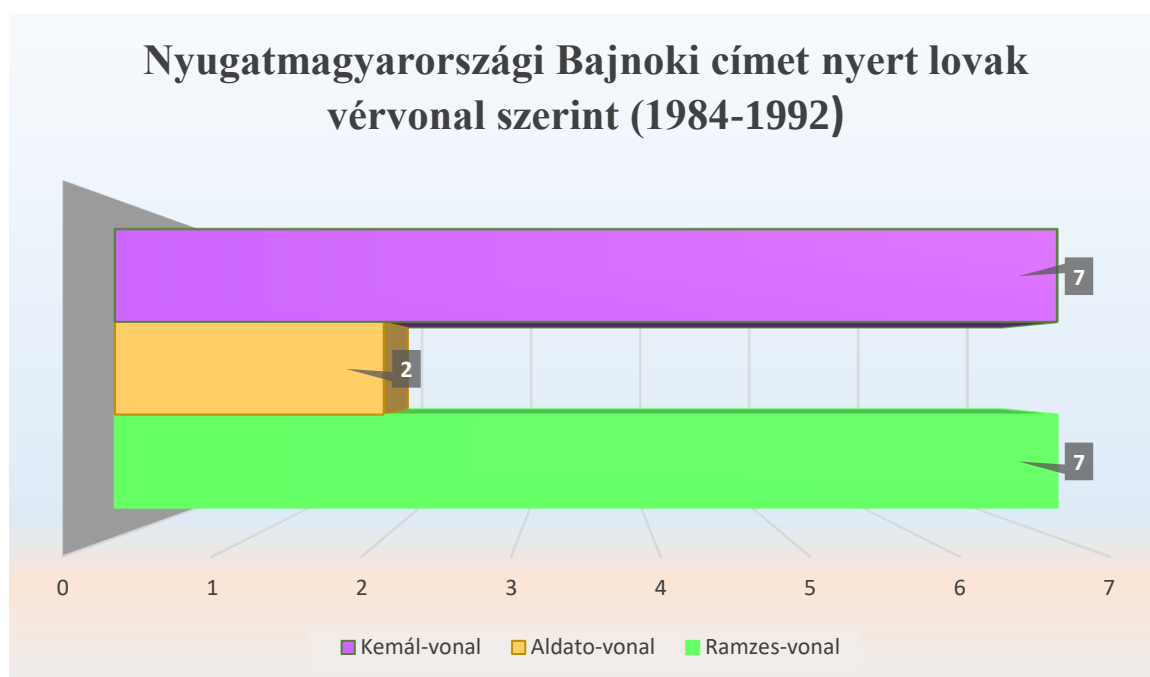
6. táblázat: Bajnoki címet nyert lovak (1984-1992)

1984 ÉVI:	<u>Ramzes-vonal:</u> Ifjúsági bajnokcsapat: 1. helyezett: Cser Attila – Verocska <u>Kemál-vonal:</u> Ifjúsági bajnoka: 1. helyezett: Kenese András - Kemál-9 Ifjúsági bajnokcsapat: 1. helyezett: Kenese András - Kemál-9
1985 ÉVI:	<u>Ramzes-vonal:</u> Könnyű B kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Gyúros Attila – Flört <u>Kemál-vonal:</u> Ifjúsági Bajnoka: 1. helyezett: Papp György - Kemál-36
1987 ÉVI:	<u>Ramzes-vonal:</u> Közép kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Gyúros Attila – Flört <u>Aldato-vonal:</u> Könnyű B kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Grundtner Gábor – Kapitány Felnőtt bajnokcsapat: 1. helyezett: Grundtner Gábor – Kapitány <u>Kemál-vonal:</u> Nehéz kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Gyúros Attila - Kemál-36 Felnőtt bajnokcsapat: 1. helyezett: Németh Gábor - Kemál-36 Felnőtt bajnokcsapat 1. helyezett: Cser Attila - Akácvirág

1988. ÉVI:	<u>Ramzes-vonal:</u> Közép kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Gyúros Attila – Flört <u>Kemál-vonal:</u> Nehéz kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Gyúros Attila - Kemál -36
1989. ÉVI:	<u>Ramzes-vonal:</u> Közép kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Gyúros Attila – Flört
1990.ÉVI:	<u>Ramzes-vonal:</u> Könnyű B kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Cser Attila – Bombay
1992. ÉVI:	<u>Ramzes-vonal:</u> Közép kategória ugróbajnoka: 1. helyezett: Cser Attila – Bombay

A 6. ábrán jól észrevehető, hogy 1984-1992 között a Lajta-Hanság színeiben a Kemál- és a Ramzes-vonalú lovak, 7-7 Nyugatmagyarországi Bajnoki címet szereztek.

6. ábra: Nyugatmagyarországi Bajnoki címet nyert lovak vérvonal szerint (1984-1992)



4.6. Lucnaor és Master 2000-2005 versenyeredményeinek vizsgálata

Lucnaor:

20. kép: Lucnaor Grundtner Gáborral

Csúcspedigréjű, teljesítményre tenyésztett mén, ugróvonal nagy koncentrációban. Unokája a félvér Landgraf I-nek, amely mén egy tökéletes kombinációja a telivérnek és a régi holstein teljesítményvérnek. Apja, a Hollandiában fedező Burggraaf. Az 1983-ban született mén a legjobb ugró örökítők közé tartozik. Nagy



Forrás: Grundtner G. szíveségéből

közismertségnek és népszerűségnek örvend. Nyugat-Európában. Anyja, Hilma 1989-es születésű holland félvér kanca, apja Candyboy, a nagyhatású telivér, Lucky Boy fia. Lucnaor dinamikus mozgású, természetes tehetség. Briliáns ugróképessége megkapó látvány.

Aldato a 4. ősi sorban található meg.

21. kép: Lucnaor származása

Lucnaor

Burggraaf HOL-DE-83-BAY 	Landgraf I HOL-DE-66-DK  	Ladykiller TB-UK-61-BAY 	Sailing Light	Blue Peter Solar Cygnet	TB-20C TB-8f
			Lone Beech	Loaningdale Fartuch	TB-22a TB-16b
		Warthburg HOL-DE-62-BAY 	Aldato	Anblick	TB-9-h HOL-429
			Schneenelke	Fangball	HOL-1120
	Loanda HOL-DE-74-BR 	Cor de la Bryère SF-FR-68-DK  	Rantzau	Blümchen Foxlight Rancune	HOL-27 TB-5h TB-23
			Quenotte	Lurioso Vestale du Bois Margot	
		Urbine HOL-DE-60-BLK 	Mandarin	Marder	HOL-17
				Holle	HOL-776
	Candyboy KWPN-NL-84-BR 	Lucky Boy TB-UK-66-DBR 	Lisene	Marabu II	HOL-21
				Amstetten	HOL-7126
		Rosalie KWPN-NL-75-BR	Compromise	Nearco Idealist	TB-4-R TB-3-i
			Séjane	Ksarior Jeanne Seymour	TB-8 TB-1
Hilma KWPN-NL-89-BAY	Farn HOL-DE-59-DK 	Huzaar	Amor	HOL-1521	
		Nicole	Becilia Frappant Fiana		
		Fax I	Fanatiker	HOL-503	
			Margot	POL- AA	
	Wilma KWPN-NL-80	Dorette	Monarch	HOL-750	
			Schelle	HOL-18b1	
		Sasja KWPN-76-BR	Le Mexico	Mexico Pêche Melba	
			Mascha	Matcho unknown	

Forrás: URL²³

Master:

1994 évi pej holland félvér mén. Apja L.A., származásában a legeredményesebb európai ugró örökítő ménnek szerepelnek, mint a holsteini Landgraf I, aki Lucnaornál is felbukkan. Master származásában még megfigyelhető a francia Almé és a hannoveri Gotthard.

Aldato és Ramzes az 5. ősi sorban található meg.

22. kép: Master Grundtner Gáborral



Forrás: Grundtner G. szívességéből

23. kép: Master származása

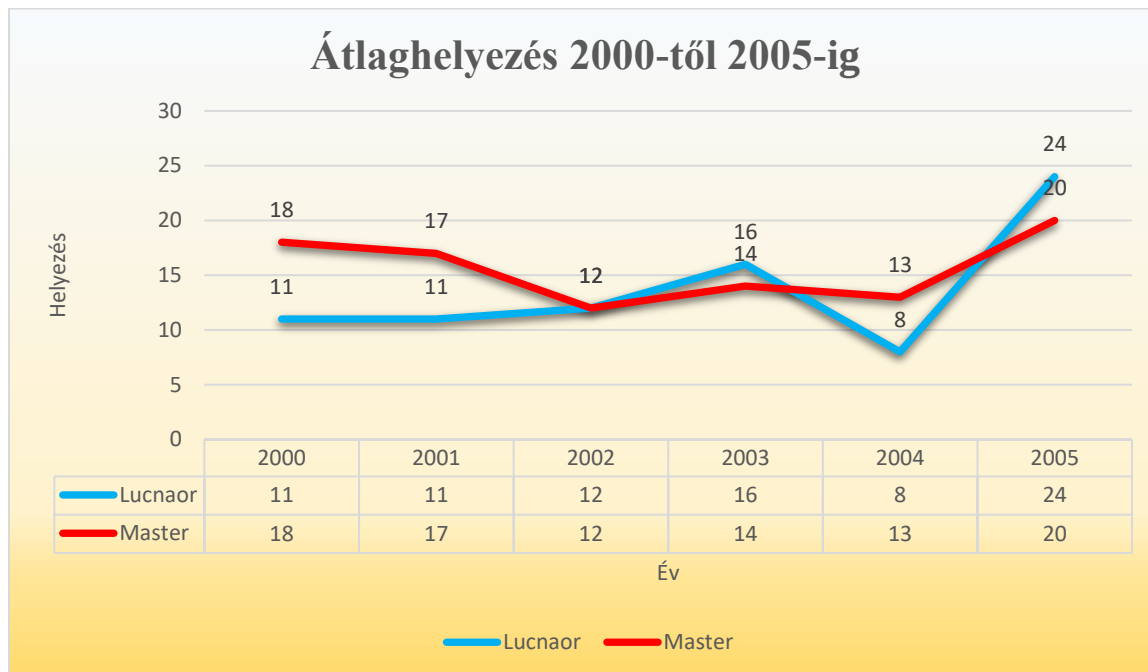
Master

L.A. OLD-DE-89-BAY 	Larome HOL-DE-84-DK 	Landgraf I HOL-DE-66-DK  	Ladykiller	Sailing Light Lone Beech	TB-8 TB-16	
			Warthburg	Aldato Schneenecke	HOL-429 HOL-27	
		Miara HOL-DE-75-GR	Roman	Ramzes Dorette	Radautz III HOL-18b1	
			Ziara	Manometer Tiara	TB-5-H HOL-18	
	Alba Z HAN-DE-80-GR	Alme SF-FR-66-BAY 	Ibrahim	The Last Orange Vaillante		
			Girondine	Ultimate J'Vins Mars	TB-16f	
		Gotenlust Z HAN-DE-66-GR	Gotthard	Goldfisch II Ampa		
			Fernspur	Fernflug Kenia		
	Favorite KWPN-NL-87-BAY	Renville KWPN-NL-75-BAY 	Courville TB-UK-52-CH 	Fair Trial	Fairway Lady Juror	TB-13-e TB-9C
				Plouvien	Chateau Bouscaut Neuvienne	TB-7 TB-19-c
			Lavanta KWPN-NL-70 	Farn	Fax I Dorette	HOL-8456 HOL-18b1
				Zalanta	Sinaeda Yranta	HOL-19
Utali KWPN-NL-78-BAY 		President HOL-DE-74-BAY 	Tumbled	Pandofell Fair Folly	TB-31	
			Rhea	Marder Adele	HOL-17 HOL-730B	
			Garant	Farn Towerfee	HOL-18b1 HOL-1883	
		Larola KWPN-NL-70-BAY	Harola	Roland Carola		
					Ho318d2	

Forrás: URL²⁴

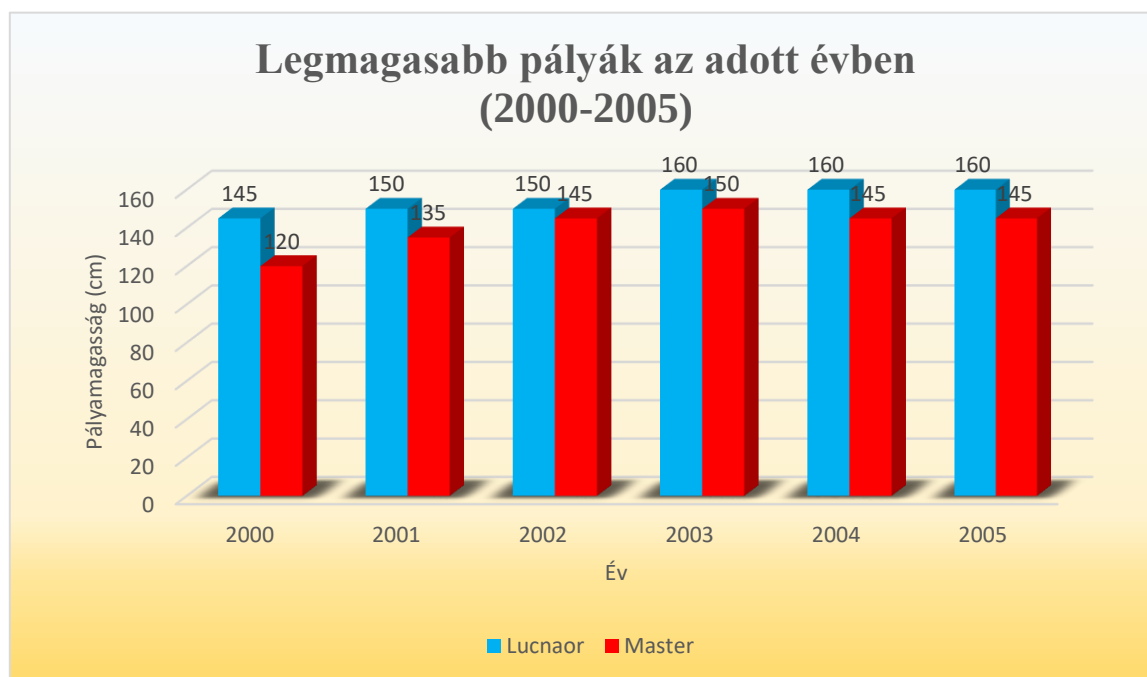
Mindkét import mén lovása, Grundtner Gábor a vizsgált időszakban. Lucnaor és Master átlaghelyezése figyelhető meg a 7. ábrán 2000-től 2005-ig. A 2002-es évben mindkét lónak 12. volt az átlaghelyezése.

7. ábra: Lucnaor és Master átlaghelyezése (2000-2005)



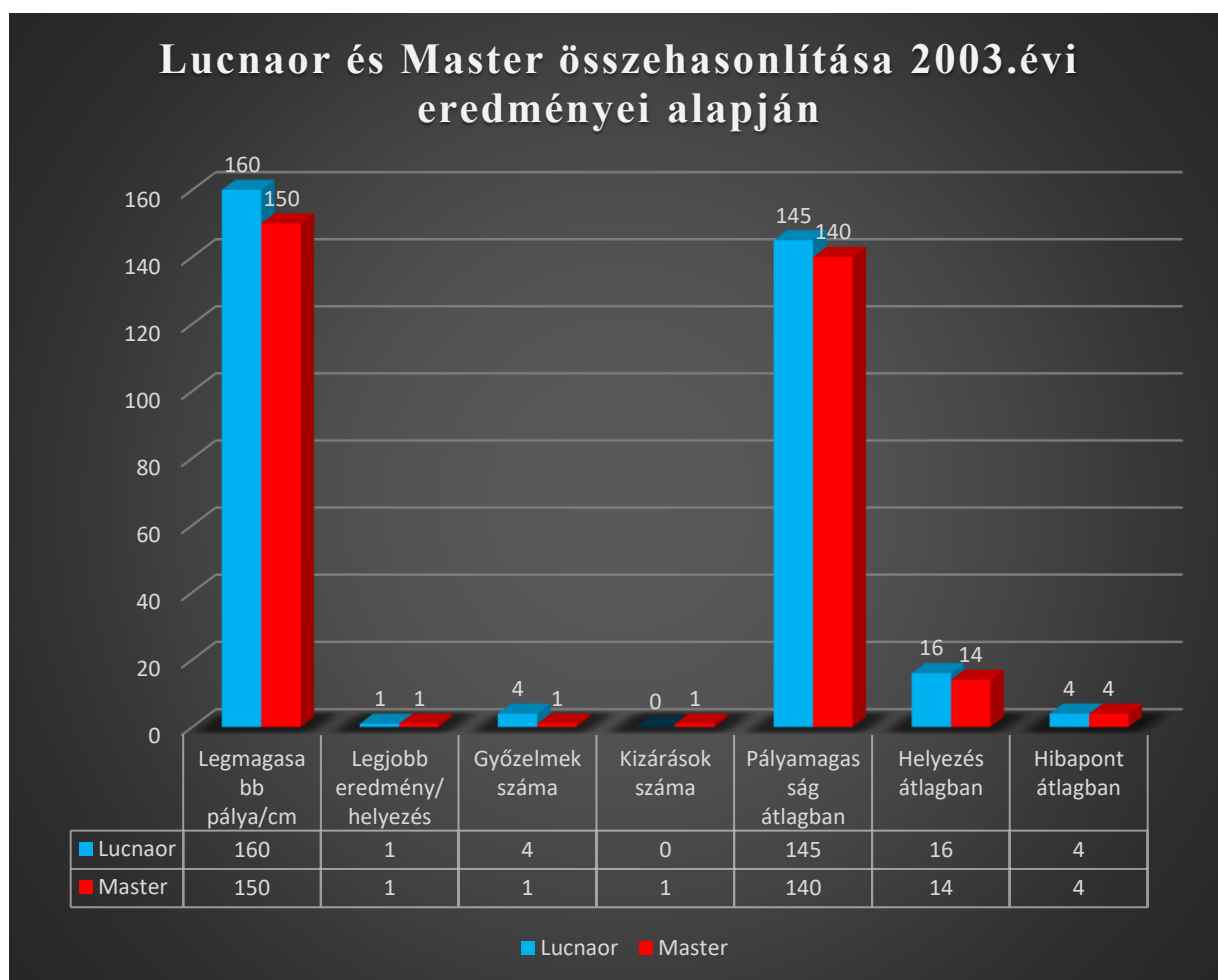
A 8. ábrán Lucnaor és Master az adott évben (2000-2005) a legmagasabb pályamagassága (cm) figyelhető meg. Lucnaor 2003-2005-ig versenyzett 160 cm-en, míg Master 2003-ban indult számára a legmagasabb pályán, 150 cm-en.

8. ábra: Lucnaor és Master legmagasabb versenypályái (2000-2005)



Lucnaor és Master eredményeinek összehasonlítása látható a 9. ábrán a 2003-as produktumuk alapján. Az ábrán összehasonlítva van a legmagasabb pálya/cm, a legjobb eredmény, helyezés; győzelmek száma; kizárások száma; pályamagasság átlagban; helyezés átlagban; illetve a hibapont átlagban. Jól érzékelhető, hogy a fekete mén, Lucnaor teljesítménye minősül a 2003-as eredmény alapján jobbnak, hiszen 10 cm-rel magasabb pályán is négy alkalommal győzni

9. ábra: Összehasonlítás 2003 évi eredmények alapján



tudott, míg Master az adott évben egyszer állt a dobogó legfelső fokára. Ugyan Lucnaor átlaghelyezése 16. volt, míg Master-é 14., még is Lucnaor teljesítménye számottevőbb, hiszen a 160 cm-es magasságon még nagyobb ellenfelek vannak, illetve a pálya vonalvezetése is nehezebbnek bizonyul, nem beszélve a 10 cm-es pályamagasság különbségéről.

5. Következtetések, javaslatok

A Magyarországon tenyésztett lovak külföldön is keresettek. A magyar sportló tenyésztésében fejlődéssel büszkélkedhetik Magyarország, habár a nyugati színvonaltól némileg még elmarad. A tenyésztőknek értékesítési problémája nincs, el tudják adni, keresik a lovaikat. A probléma inkább az, hogy az érdeklődők kiképzett lovakat vásárolnának, ám a kiképzés sokba kerül, szakértelmet igényel. A lovat hivatalosan gazdasági állatként tartják számon, ám a tenyésztés már kevésbé jelentős üzlet. Ugyan még vannak, akik tenyésztésből élnek, de ők zömmel más szférában keresik meg a pénzüket, amit majd a tenyésztésben költenek el.

A díjugratáshoz szükséges egy bizonyos fokú tehetség, illetve nagy szorgalom, de mindennek előtt kell hozzá ló, ez lósport is egyben, annak ellenére, hogy ezt a szakágat lovassportnak hívják. Jó ló kell, ami hozza az eredményeket és sikerélményt nyújt lovasának, tenyésztőjének, ami motivál. A lóból ki kell hozni a tudásának a maximumát.

Vizsgálataim során megállapítható, hogy rendkívül szép eredményekkel és teljesítménnyel hívta fel a figyelmet magára a mosonmagyaróvári Lajta-Hanság színeiben versenyzett Ramzes-, Aldato-, Kemál - ivadékok. *„Az ugró sportban az eddigieknél nagyobb képességű, illetve a mindenkori nemzetközi szintek teljesítésére alkalmas magyar ugró sport ló kitenyésztése a cél. Ennek érdekében biztos örökítő anyagú, tömeges, rámás, tetszetős megjelenésű, nyugodt vérmérsékletű, olyan fajta kitenyésztése az indokolt, mely ugróképessége és idomíthatósága révén a lovassport világversenyeiben előírt követelményeket is tudja teljesíteni.”* – ez az idézet 1962-ben a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium a Mezőhegyesi Ménes számára új alapítólevelében szerepel. A cél megvalósításához igen különböző kancaállomány állt rendelkezésre, melyhez holsteini, hannoveri és angol telivér méneket állítottak tenyésztésbe. Ezek közül kiemelkedő jelentőséggel bírt az anglo-arab anyától származó Ramzes fia, Ramzes Junior és a telivér Anblick apaságú holsteini mén, Aldato. Nagy hatást gyakoroltak az angol telivér mének, mint, Chitet és fia Kemál, mely mének fedeztek telivér törzstenyészetekben is.

Hogy a kitűzött célokat erősítsem és alátámasszam, nem utolsó sorban meghozzam a tenyésztők kedvét és figyelmét ehhez a három, jól bevált, kiváló vérvonalhoz; röviden ismertetek pár lovat, amelyek napjainkban (2022) is rendkívül helytállóak, a díjugratás élmezőnyében szerepelnek, és őseik között szerepel Ramzes, Aldato és Kemál.

Flóra

Flóra 2009-ben született szürke kanca, 24. kép: Flóra Piroska Zoltánnal

tenyésztője a Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok Kft. Apja, Landprinz nemzetközi nagypályákon eredményesen versenyzett Szász Sándorral, Landprinz felmenői között szerepel a 4. ősi sorban Aldato és Ramzes. Anyja Hermína, az elmúlt évtizedek egyik legeredményesebb sportló kancája. Szász Attilával nyerte az első Kanca- és Ménverseny



Forrás: URL²⁵

Szuperdöntőjét 1995-ben. Pedigréjében található Kemál xx és Ramzes. A kancacsalád kisbéri gyökerekkel rendelkezik, minden tagja kipróbált és eredményes sportló. Ezen nagy múltú és kiemelkedően eredményes kancacsalád alapító kancája 607 Széplak I. (Szerén II.), sikkversenyek résztvevője volt. A Ramzes Junior apaságú Szerénával Krucsó Ferenc versenyzett. Szeréna csikója Kemál xx után Héra, Flóra nagyanyja, eredményes ugróló volt. Flóra 2013-ban kezdte meg versenykarrierjét, állandó lovasával, Piroska Zoltánnal. A 2014. évi tenyészverseny 5 éves lovak kategóriájának győztese volt. 2018-ban megnyerte a Kanca- és Ménverseny Szuperdöntőjét, 2019-ben megnyerte a Kanca II döntőt. 2018-ban és 2019-ben is győzött a kiskunhalasi Nagydíjban. 2019-ben a budapesti CSI Világranglista-pontot adó Nagydíjában egy verőhibával ugrott. 2020-ban a felnőtt országos bajnokságon egyéni 8. helyezéshez és csapat ezüstéremhez segítette lovasát, ami a kanca karrierjének utolsó versenye volt. 2021-ben lekerült róla a nyereg, és megkezdte ménesi életét.

Flóra felmenői között *Kemál xx* a harmadik, *Ramzes* és *Aldato* az ötödik ősi sorban szerepel.

Zordon

Zordon 2003-ban született sárga mén, tenyésztője Enyingi Agrár Rt. Zordon jó testfelépítésű, átlagon felüli ugróképességgel rendelkező rendkívül impozáns magyar sportló mén. Apjának Ginusnak számos kiváló utódja született Magyarországon. Rendkívüli ménekkel rendelkezik, genetikai háttérében, mint például: Aldato,

Anblick xx. Zordon sportpályafutását viszonylag későn kezdte. Zordon az egyik legeredményesebb magyar sportló fajtájú fedezőmén. Az wiener neustadti, ebreichsdorfi, budapesti és a grazi Nagydíjak helyezette, a 2016-os aacheni díjugrató Európa Bajnokság résztvevője. Horváth Balázs lovasával az egyik legstabilabb magyar válogatott kerettag volt. A budapesti CSIO*** Nemzetek Díja győztes magyar csapat tagja dupla hibátlannal, illetve a Nagydíj helyezette. Zordon mesterséges úton rendelkezésre áll a tenyésztők számára. 2021-ben ifjúsági lovasát segítette a Vilamoura-ban megrendezett Európa-Bajnokságon.

Zordon felmenői között *Aldato* a harmadik, *Ramzes* az ötödik ősisorban szerepel anyai ágon.

25. kép: Zordon Horváth Balázssal



Forrás: URL²⁶

Casall ASK

Casall 1999-ben született egy sötétpej ménként Hamburgban. Rolf-Goran Bengtsson lovasával 39 Global Champions Tour-on (GCT) vett részt, ezekből 10-et megnyert, és mindössze 3 alkalommal nem jutott be az összevetésbe. A GCT ranglistájában 2014-ben a második helyen végzett, majd 2016-ban

26. kép: Casall ASK Rolf-Goran Bengtsson-nal



Forrás: URL²⁷

nemcsak megnyerte, hanem felülmúlta teljesítményével a világ legjobb díjugratóit. Európa-Bajnokság csapat 3. helyezést ért el, és nem utolsó sorban megemlítendő a Világ Bajnokságban elért egyéni 4. helyezése. Casall nemcsak a sportkarrierjét erősíti, hanem a tenyésztőmunkát is, hiszen rengeteg utódja bizonyítja rátermettségét. Ez a világszínvonalú ló a sportéletből 2017-ben vonult vissza 18 évesen. Több, mint 80 hivatalos és sikeres fedezőmén fia van különböző országokban.

Casall felmenői között *Ramzes* és *Aldato* a negyedik ősisorban szerepel.

Ramzes van leginkább jelen a 21. század sportlótenyésztésében. A sportlótenyésztés egy világhírű ménvonala.

A lótenyésztésben, így a díjugratásban is rendkívül fontos a lovak saját teljesítményén kívül, az ivadékok vizsgálata is. Dolgozatomban ennek fontosságára kívántam felhívni a figyelmet.

6. Köszönetnyilvánítás

Dolgozatom zárásaként szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik segítségükkel hozzájárultak a sikeres dolgozat elkészítéséhez.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, dr. Gulyás Lászlónak, aki szakértelmével, hasznos magyarázataival és a konzultációk során biztosított tanácsaival hatalmas segítséget nyújtott szakdolgozatom elkészüléséhez.

Hálával tartozom Horváth Csabának, aki nélkül ez a szakdolgozat nem jöhetett volna létre. Köszönöm Neki, hogy rendelkezésemre állt, és a birtokában levő sportlőbejelentőket, bírói feljegyzéseket, illetve fényképeket rendelkezésemre bocsátotta.

A dolgozat elkészítését a EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00008 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

7. Felhasznált irodalmak jegyzéke

1. *Alapfy A. – Török I.* (1971): A magyar ló. Kossuth nyomda, Budapest
2. *Bodó I. – Hecker W.* (1992): Lótenyésztők kézikönyve. Mezőgazda Kiadó, Budapest
3. *Bodó I. - Hecker W.* (2013): Lótenyésztés, lótartás, lóhasználat. Mezőgazda kiadó, Budapest
4. *Cseri D.* (2016): Elfeledett lovaslegendáink. Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győrzámoly
5. *Endrődy Á.* (1998): A military ló kiképzése. Mezőgazda Kiadó, Budapest
6. *Erdélyi M.* (2007): Lovak, amit a lovakról tudni érdemes. Pannon-Literatúra Kft., Kisújszállás
7. *Ernst J. – Hecker W. – Szabó L. – Szatmári S. – Székelyhidi I. – Szöllősy G.* (2011): A ló – Nemzeti lókiállítás. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest
8. *Hajdú K.* (2021): Equine photography, Budapest
9. *Horváth Cs.* (2020): Elfelejtett 40 év. Hotel Lovas Kft., Győr
10. *Löbbing C.* (2010): Lótartók könyve. Mezőgazda Kiadó, Budapest
11. *Mihók S.* (2005): A sport- és versenylo szelekciója. Agrártudományi Közlemények, Acta Agraria Debreceniensis. 18. 3-10.p.
12. *Mócsy L. – Mócsy J.* (2011): Lótenyésztés. LAPU Lap- és Könyvkiadó Bt., Székesfehérvár
13. *Némethy B.* (2000): Díjugratás a Némethy-módszerrel. Mezőgazda Kiadó, Budapest
14. *Novotni P. – Mihók S.* (2012): A kisbéri-félvér és a gidrán napjainkban. Center-Print nyomda, Debrecen
15. *Ócsag I.* (1992): Lovaskönyv. KO-LIBRI Könyvkiadó, Budapest
16. *Pál J. – Várady J.* (1980): Magyar lótenyésztés 1945-1980. Globus Nyomda, Budapest
17. *Pongrácz L. – Bokor Á. – Burucs B. – Czimmer Gy.* (2007): Lóerő. Equinter Kiadó, Budapest
18. *Pongrácz L.* (2019): Egyetemi előadás, SZE-MÉK, Mosonmagyaróvár
19. *Posta J. – Komlósi I. – Mihók S.* (2006): Pedigree analysis of Hungarian sport horses. Animal welfare, etologia és tartástechnológia, II. évfolyam 3. szám 182-188.p.
20. *Prutkay J.* (1963): A lovasiskola hírei. Óvári Mezőgazda. 8. 1. 15.
21. *Tibay Gy. – Szendrő P. – Sárffy P. – Horn P. – Horváth Á. – Hecker W. – Bodó I. – Mihók S. – Kerti Á. – Németh Cs.* (2002): A magyar lótenyésztés az EU csatlakozás tükrében. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Vezető- és Továbbképző Intézet, Budapest
22. *Tóth B.* (2016): A ló az ló. MondAt Kft., Vác
23. *Zupán P.* (2020): A díjugrató lovas kiképzése. Bioenergetic Kiadó Kft., Budapest

Internetes források:

- URL¹: <http://www.menesgazdasag.hu/hu/lofajtaink/fedezomenek/3859-conversano-xxiv-42-xxviii-tm.html>
- URL²: <https://babolnamentes.hu/lovak/termekategoria/obajan-xxix-1/>
- URL³: <https://www.haziallat.hu/lovak-lovasok/lofajtak-lotenyesztes/shagya-arab-lo-hobbilo/2208/>
- URL⁴: <https://www.magyarfelver.hu/fedezomenek>
- URL⁵: <https://www.magyarfelver.hu/az-egyesuletrol>
- URL⁶: <http://www.noniuszegyesulet.hu/menek/mezohegyes-nonius-13-tihany/>
- URL⁷: <https://gidranegyesulet.hu/portfolio-item/gidran-xxvi-tm-4632-gidran-xi-19-szikra/>
- URL⁸: <https://www.furiosonorthstar.hu/menkatalogus/>
- URL⁹: <http://www.kisberifelver.hu/index.php/tenyesztes/menkatalogus/ajanlott-menek/46-maxim-maharadzsa>
- URL¹⁰: <https://patakimenes.hu/fedezomenek>
- URL¹¹: www.mllsz.hu
- URL¹²: <https://mslt.hu/az-mslt/>
- URL¹³: <http://www.lovasok.hu/index-archive.php?i=1994>
- URL¹⁴: http://www.jgypk.hu/tamop13e/tananyag_html/indooroutdoor/lsporok_s_lovasportok.html
- URL¹⁵: <http://www.lovasok.hu/index-archive.php?i=25897>
- URL¹⁶: [https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%B3verseny_\(Magyarorsz%C3%A1g\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%B3verseny_(Magyarorsz%C3%A1g))
- URL¹⁷: <https://www.haziallat.hu/lovak-lovasok/lovaglas-lovasportok/voltizs-mozgasfejleszt-es-felsofokon/6095/>
- URL¹⁸: <http://www.lovasok.hu/index-archive.php?i=2006>
- URL¹⁹: <https://www.lovasok.hu/lovassportok/magyar-lovasversenyekrol-altalaban/>
- URL²⁰: <https://www.youtube.com/watch?v=kJMdVNwbLRM&t=148s>
- URL²¹: <http://www.lovasok.hu/index-archive.php?i=21818>
- URL²²: <https://www.rimondo.com/horse-details/193138/ramzes-aa?pictureId=1454327>
- URL²³: <https://www.allbreedpedigree.com/lucnaor>
- URL²⁴: <https://www.allbreedpedigree.com/master30>
- URL²⁵: https://koroshircentrum.hu/wp-content/uploads/2019/05/IMG_2546-1024x683.jpg
- URL²⁶: http://www.fedezomenek.hu/2017/04/20/4774-zordon/?_gallery=gg-9-31
- URL²⁶: <https://phelpssports.com/swedens-rolf-goran-bengtsson-fulfils-lgct-title-dream-with-amazing-casall/>